

Localization as an Effective Approach in Achieving Sustainable Tourism (A Qualitative Study in the East of Golestan Province)

Mansour Moradi

Department of Anthropology, Central Tehran
Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Mahmood Seyed *

Department of History and Archaeology, Central
Tehran Branch, Islamic Azad University,
Tehran, Iran.

**Mohammad Hadi
Mansour Lakouraj**

Department of Anthropology, Central Tehran
Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Ali Basri

Department of Anthropology, Central Tehran
Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

1. Introduction

Nowadays, tourism seeks to gain experience and return to the knowledge of the beliefs and traditions of local communities. Localization is one of the discourses that have been raised and paid attention to in the field of new development paradigms. According to past experiences, many indigenous techniques and methods are the same methods of creating sustainable development due to their compatibility with the environment. This issue is defined in the case of tourism in indigenous knowledge, eco-tourism, eco-tourism accommodation, event tourism and rural and nomadic tourism. This research explores the (positive) effects of the localization phenomenon on tourism in the east of Golestan province.

* Corresponding Author: mahmood.seyyed@yahoo.com

How to Cite: Moradi, M; Seyed, M; Basri, A; Mansour lakouraj, M. H. (2023). Localization as an effective approach in achieving sustainable tourism Qualitative study in the east of Golestan province , *Journal of Social Development and Welfare Planning*,14(55), 301-344.

2. Literature Review

The current world needs to shape sustainable tourism with an emphasis on the values of local culture. Recent research has revealed the importance and position of tourism localization. (Stienmetz, 2022:14)

For this reason, in the following, we point out the most important works that have been done in this field:

A review of previous researches

researchers	The name of the research	Methodology	Results
Takolan, Ali. Dawari, Aytek. (2017)	Tourism eco-residences are an opportunity for sustainable development, a case study: Eco-tourism capacities of East Azerbaijan province.	Case Study	Ecotourism residences play an effective role in the sustainable development of local communities.
Pirzad, Ahmed. Riyahi Moghadam, Sasha. (2017)	Investigating the relationship between eco-tourism in rural architecture and rural economy (temperate and humid areas, hot and dry areas)	Library research	With the adaptation of rural architecture to nature and the optimal use of existing facilities (such as the use of organic materials), its sustainability increases in all areas.
Jumapour, Mahmoud. (2014)	Localization in the field of rural development and the role of local knowledge in its process	Theoretical-analytical	Localization by revitalizing local methods is an approach to achieve sustainable development

<p>Fernandes, G (2022)</p>	<p>Challenges and new opportunities for tourism in land territories</p>	<p>Theoretical-analytical</p>	<p>From the point of view of preserving ecotourism resources, help and guidance should be sought from local communities on how to plan and ways to preserve natural resources and sustainable tourism.</p>
<p>Miller R.Kendall (2022)</p>	<p>Travel and Tourism Market Research</p>	<p>Theoretical-analytical</p>	<p>Paying attention to intangible heritage elements has become one of the approaches to paying attention to local values in tourism planning.</p>

3. Methodology

From a methodological point of view, according to the key questions and objectives of the research, this article is conducted with a qualitative research method. The approach appropriate to the work of anthropology, i.e. ethnography, is used as an operational research method in which the researcher studies behaviors, actions and phenomena in their natural environment. Collecting information using fixed anthropological methods, such as direct and participatory observation, in-depth interviews, searching past or current documents has been used. Thematic analysis approach will be used for data analysis.

4. Discussion

Local knowledge includes the most important part of localization intourism, which leads to the creation and development of ecotourism accommodations and is the most significant manifestation of localization in the field of tourism. In ecotourism,

one of the most important principles is helping to protect the traditional and native values of local communities, and numerous researches confirm this. The result of Wood's research is that one of the basic characteristics of ecotourism is paying special attention to local communities along with preserving their natural environment, customs and culture (Wood, 2016: 482). The cultural interactions of local communities with tourists lead to the display of traditional clothing, rituals and ceremonies derived from the traditional culture of native communities in order to introduce the indicators that indicate the authenticity of natives to tourists. Carrying out such activities for a long time helps to preserve the traditions, customs and ethnic and cultural identity of the natives. Researchers in this field believe that this process causes the reconstruction and revival of ethnocentrism and that tourists help the natives to preserve their identity (Mansperger: 1995: 22).

5. Conclusion

Through its findings, this research shows that the sciences related to cultural policy and development, such as anthropology, which can be called heritage and identity sciences, can define the program related to sustainable tourism. Ecotourism is based on elements such as experiencing cultural, natural and biological differences. Because anthropology tries to create and promote peaceful cultural exchanges and diversity through direct knowledge of cultures, it can help plans to strengthen sustainable tourism. Many important elements in eco-tourism such as indigenous knowledge, ethnic and local food, traditional clothing, ritual and pilgrimage are possible only by using the science of anthropology. Undoubtedly, the use of these elements in ecotourism requires knowledge of local cultures, and anthropology provides it for policy makers and development planners.

Keywords: Localization, Sustainable Tourism, Ecotourism Accommodation, Cultural Ecology, Indigenous knowledge.

بومی‌سازی به‌مثابه یک رویکرد مؤثر در نیل به گردشگری پایدار مطالعه کیفی در شرق استان گلستان

- علی باصری استادیار گروه مردم‌شناسی دانشگاه آزاد تهران مرکزی، ایران.
- محمود سید * استادیار گروه تاریخ و باستان‌شناسی دانشگاه آزاد تهران مرکزی، ایران.
- محمدهادی منصور لکوریج استادیار گروه مردم‌شناسی دانشگاه آزاد تهران مرکزی، ایران.
- منصور مرادی دانشجوی دکتری تخصصی مردم‌شناسی دانشگاه آزاد تهران مرکزی و عضو هیئت علمی پژوهشکده مردم‌شناسی، ایران.

چکیده

از گردشگری به عنوان بزرگترین حرکت صلح‌آمیز از یک‌سوی مرزهای فرهنگی به سوی دیگر در تاریخ جهان یاد می‌نمایند و رشد و گسترش آن از جمله پدیده‌های مهم اواخر قرن بیستم است که با سرعت در قرن جدید ادامه دارد. امروزه گردشگری به دنبال کسب تجربه و بازگشت به شناخت باورها و سنت‌های جوامع محلی است. بومی‌سازی یکی از گفتمان‌هایی است که در عرصه پارادایم‌های جدید توسعه مطرح و مورد توجه قرار گرفته است. بومی‌سازی در مفهوم خودباوری، حفظ و احیای روش‌های بومی و اعتبار بخشی به فرهنگ خودی بر اساس شناخت واقعی آن در درجه اول و گزینش آگاهانه روش‌ها و فنون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانش علمی نوین در درجه بعدی است. تجربه روشن ساخته است که بسیاری از تکنیک‌ها و روش‌های بومی به دلیل سازگاری و تطابق با زیست‌بوم، همان روش‌هایی هستند که امروزه معرف روش‌های رسیدن به توسعه پایدار هستند. این امر در عرصه گردشگری در مؤلفه‌ها و مقوله‌هایی چون دانش‌های بومی، بوم‌گردی، اقامتگاه‌های بوم‌گردی، گردشگری رویداد و گردشگری روستایی و عشایری نمود می‌یابند. در این پژوهش به دنبال یافتن پاسخی برای این سؤال هستیم: تأثیرات (مثبت) پدیده بومی‌سازی بر گردشگری شرق استان گلستان به چه صورت بوده است؟ در بعد روش‌شناختی از روش تحقیق کیفی و رویکرد متناسب با کار انسان‌شناختی یعنی مردم‌نگاری به عنوان روش عملیاتی تحقیق بهره‌برده شد و تکنیک تحلیل موضوعی به منظور تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. با در نظر گرفتن هدف و مسئله محوری پژوهش یعنی بررسی تأثیر رویکرد بومی‌سازی در فرآیند گردشگری پایدار، و با توجه به تحلیل یافته‌ها نتیجه‌گیری می‌شود که با ایجاد زمینه‌های بومی‌سازی در عرصه گردشگری قلمرو تحقیق، توانبخشی و کارایی جامعه بومی افزایش یافته و این امر با فرآیند توسعه پایدار گردشگری ارتباط مستقیم دارد.

واژه‌های کلیدی: بومی‌سازی، گردشگری پایدار، اقامتگاه بوم‌گردی، بوم‌شناسی فرهنگی، دانش‌های بومی

مقدمه و بیان مسئله

توسعه گردشگری در کشورهای مختلف، چه به لحاظ اقتصادی و چه از جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی مورد توجه همگان قرار گرفته است و بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه از صنعت گردشگری به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند (افجه، ۱۳۸۲: ۱۵۷). امروزه گردشگری به دنبال کسب تجربه و بازگشت به شناخت باورها و سنت‌های جوامع محلی، بازآفرینی هویت‌های محلی، قومی و ملی، آگاهی یافتن درباره میراث معنوی، فناوری‌های بومی، هنرها، سازگاری‌های محیطی و بوم‌شناسی فرهنگی است.

بومی‌سازی یکی از گفتمان‌هایی است که در عرصه پارادایم‌های جدید توسعه مطرح و مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. بومی‌سازی به معنای بازگشت به گذشته یا بستن درها به روی تحول و نوآوری نیست، بلکه در مفهوم خودباوری و اعتبار بخشی به فرهنگ خودی در درجه اول و گزینش آگاهانه روش‌ها و فنون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانش علمی نوین در درجه بعدی است. اگر بومی‌سازی را انطباق الگوها و روش‌های بیرونی توسعه با شرایط درونی جامعه محلی و تقویت الگوها و روش‌های بومی متناسب با جریان توسعه بدانیم، می‌تواند به توانمندسازی جامعه محلی و افزایش کارایی آن کمک نماید. تجربه روشن ساخته است که بسیاری از تکنیک‌ها و روش‌های بومی به دلیل سازگاری و تطابق با زیست‌بوم، همان روش‌هایی هستند که امروزه معرف روش‌های رسیدن به توسعه پایدار هستند (جمعه پور، ۱۳۹۳: ۵۱).

یکی از چالش‌های مهمی که در مسیر شکل بخشی به گردشگری پایدار وجود دارد، ظهور صنعت گردشگری به عنوان یک امر اقتصادی صرف و توجه به آن به مثابه یک جلوه از سرمایه اقتصادی و منبع سودآوری است که منجر به نگاهی مصرفی و کوتاه مدت به گردشگری شده و در نتیجه در میدان گردشگری، اقتصاد بر فرهنگ سایه می‌افکند و آن چنانکه مجید گلپایگانی (۱۳۹۵: ۴۸-۲۳) نشان داده است، حفظ ارزش‌های فرهنگی و زیستی که گردشگری پایدار بر پایه آن قرار دارد به محاق می‌رود. این رویکرد ما را با شیئی و کالایی شدن گردشگری روبه‌رو می‌سازد. این در حالی است که گردشگری پایدار

بر پایه پایداری منظر میراثی قابل تعریف و تحلیل بوده و این منظر خود را با تنوع قومی، فرهنگی، اقلیمی و زیستی همسو می‌سازد (حسن‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۶-۴۱) و صنعت گردشگری به عنوان یک صنعت فرهنگی بدون دو عنصر کلیدی تنوع فرهنگی و طبیعی شکلی پایدار نخواهد گرفت. در این چشم‌انداز است که انجام پژوهشی در بررسی مردم‌شناختی وضعیت بومی‌سازی گردشگری اهمیتی دوچندان می‌یابد. نگاه مردم‌شناختی در بررسی رویکرد فرهنگی، همان خلأیی است که پژوهشگر در مرور تحقیقات انجام‌شده با آن‌ها مواجه گردیده و بررسی مقوله‌ها یا به عبارتی عناصر بومی‌سازی در گردشگری قلمرو تحقیق در همین راستا بوده و تحقیق آن‌ها از دو منظر اتیک و امیک در یک پژوهش کیفی (مردم‌شناسانه) صورت می‌پذیرد. در نگاه از بیرون (یا اتیک)، پژوهشگر به تأثیر این عناصر بومی‌سازی در روند گردشگری قلمرو تحقیق، آنجا که به تعاملات فرهنگی میان جامعه محلی و گردشگران می‌پردازد که در برخی موارد باعث حفظ هویت در میان اعضای جامعه محلی می‌شود یا در گردشگری روستایی و عشایری که در آن با مواردی چون مشارکت جامعه محلی، حفظ و احیای بسیاری از آیین‌ها و هنرهای اصیل مانند موسیقی محلی مواجه هستیم و پژوهشگر با اتکا به مشاهدات خود به تحلیل آن‌ها می‌پردازد. همچنین با به کار بردن نگاه از درون (یا امیک) به بیان دیدگاه افراد متعلق به جامعه محلی که تأثیر بومی‌سازی را در گردشگری قلمرو تحقیق تجربه کرده و با آن‌ها زیسته‌اند، می‌پردازد و نقطه‌نظر آن‌ها را از اینکه این عناصر چگونه عمل کرده و چه پیامدهایی به دنبال داشته است را بیان می‌دارد که در واقع به درک و فهم این نوع شناخت اهمیت داده می‌شود، شناختی که مبتنی بر نحوه تفسیر افراد درگیر در این تغییرات می‌باشد. طرح این مباحث چیزی است که این تحقیق درصدد انجام آن و پر کردن شکاف تحقیقاتی و قدم‌گذاردن در مسیر نوآوری پژوهشی است. به عنوان نمونه اکثر پژوهش‌های پیشین مانند آنچه جعفر موسی‌وند در مقاله خود "توسعه گردشگری روستایی در راستای توسعه پایدار در روستای سورین شهرستان بانه" انجام می‌دهد، غالباً به جنبه اقتصادی گردشگری پرداخته‌اند. از دیگر پژوهش‌های مرتبط می‌توان به "اثرات گردشگری محلی

بر توسعه پایدار روستایی (نمونه مطالعاتی: روستای فارسیان) تألیف برزگر، رضایی و جانبابانزاد"، "گردشگری روستایی و توسعه پایدار (با تأکید بر روستای سیمین ابرو شهرستان همدان) تألیف ملک حسینی، درگاهی و امیری" تبیین اثرات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی روستای ریجاب از توابع شهرستان دالاهو در استان کرمانشاه) به نویسندگی اعظمی، حشمتی، سلیمانی و علی بیگی اشاره نمود که در همه آن‌ها مانند مورد قبلی تنها رویکرد اقتصادی مورد مطالعه قرار گرفته است و تحقیقات انجام شده مرتبط با تعاملات فرهنگی نیز اغلب از منظر جامعه‌شناختی و مدیریتی با روش‌های کمی انجام شده است. به عنوان نمونه طالبی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله "بررسی اثرات تعاملات بین فرهنگی ساکنان و گردشگران (مورد مطالعه: روستای چنشت در خراسان جنوبی) با تکنیک پر کردن پرسشنامه و تجزیه و تحلیل آماری به بیان تحقیق خود پرداخته‌اند. بنابراین انجام یک پژوهش کیفی و بهره بردن از تکنیک‌هایی چون مشاهده مستقیم و مشارکتی، مصاحبه و به کار بردن دیدگاه اتیک و امیک، انگیزه و ضرورت انجام این پژوهش در مسیر ترمیم شکاف تحقیقی موجود در این حوزه است تا بتواند آغازی برای انجام مطالعاتی در حوزه تعاملات فرهنگی حاصل از بومی‌سازی در عرصه گردشگری با روش کیفی باشد.

درواقع روند روزافزون بومی‌سازی که از میانه دهه قبل در عرصه گردشگری سرزمین مورد مطالعه آغاز گردیده (پیشینه اجرای برنامه‌های گردشگری بومی در منطقه)، توجه به این نکته را ضروری می‌سازد که این رهیافت دارای پیامدهای مثبت در حوزه‌های فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی بوده است و پاسخ به این پرسش‌ها (در جهت بررسی اثرات اجرای برنامه‌های گردشگری بومی) مستلزم تأمل بر مجموعه‌ای از مسائل بنیادی‌تر است و از آن جمله اینکه وضعیت جدید، گردشگری قلمرو تحقیق را واجد ویژگی‌هایی می‌سازد که مصداق قرار گرفتن در مسیر گردشگری پایدار است. به این ترتیب باید عنوان کرد که، این پژوهش سعی دارد با تمرکز بر شرق استان گلستان به بررسی فرهنگ بومی و جایگاه آن در شکل بخشی به گردشگری پایدار پرداخته و نشان دهد که چگونه با درک و

فهم مردم‌شناختی از موضوع گردشگری می‌توان این صنعت را به توسعه پایدار پیوند زد. از این رو، به‌طور مشخص باید گفت، در این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش هستیم که، تأثیرات مثبت بومی‌سازی در حوزه‌های متعدد گردشگری در شرق استان گلستان به چه صورت بوده؟ و تأثیراتی که این پدیده در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی و همچنین زیست‌محیطی این منطقه بر جای گذاشته، چیست؟ همچنین این تغییرات چه تأثیری در روند گردشگری پایدار داشته است؟ به این ترتیب، در همین راستا هدف پژوهش حاضر، آشکار ساختن اهمیت و نقش بومی‌سازی در رسیدن گردشگری قلمرو تحقیق به وضعیت پایدار آن خواهد بود. به منظور گردآوری داده‌های موردنیاز برای دستیابی به اهداف تحقیق و یافتن پاسخ‌هایی متقن برای پرسش‌های مطرح‌شده، علاوه بر انجام مطالعات کتابخانه‌ای به منظور آشنایی با وضعیت اجتماعی و طبیعی قلمرو تحقیق و شناخت موضوع گردشگری و با توجه به ماهیت مردم‌نگارانه پژوهش، در میدان و رودرو با اطلاع‌رسان‌ها و پاسخگویان، پرسش‌ها مطرح گردیده و تمرکز اصلی در انجام مصاحبه با مشارکت‌کنندگان و مشاهده مشارکت آمیز در جهت فهم دیدگاه پاسخگویان و برداشت تحلیلی پژوهشگران گذارده شد.

مرور پیشینه

گردآوری و تبادل اطلاعات در حوزه ارزش‌های بومی اجتماعات میزبان در جهت‌دهی به فرهنگ گردشگری و شکل‌بخشی به گردشگری پایدار با تأکید بر ارزش‌های فرهنگ بومی از اهمیت فراوانی برخوردار شده است. در این زمینه کوشش‌های متأخر اهمیت و جایگاه بومی‌سازی گردشگری را روشن می‌نماید (stienmetz, 2022: 14) توجه به عناصر میراث ناملموس یکی از رویکردهای توجه به ارزش‌های بومی در برنامه‌ریزی‌های گردشگری شده است (miller, 2022: 75) به همین دلیل در ادامه به مهم‌ترین کارهایی که در این زمینه انجام شده است، اشاره می‌کنیم:

جدول ۱- مروری بر پژوهش‌های پیشین

محققین	نام تحقیق	روش تحقیق	نتایج
کریمی کندوزی، ساجده. (۱۳۹۹)	توسعه بوم‌گردی و نقش آن در توسعه جاذبه‌های بوم‌گردی شهرستان آران و بیدگل	کیفی - کمی	اکوتوریسم از طریق خلاقیت توانسته است بر بهبود وضعیت توسعه اماکن بوم‌گردی شهرستان آران و بیدگل اثرگذار باشد.
طالبی، محمدعلی. یوسفی، جواد. براتی، محمد. (۱۳۹۸)	بررسی اثرات تعاملات بین فرهنگی ساکنان و گردشگران (مورد مطالعه: روستای چنشت در خراسان جنوبی)	کمی	در این پژوهش از منظر مدیریتی و تکنیک پرسشنامه برای جمع‌آوری داده استفاده شده است درحالی‌که مطالعه در حوزه تعاملات فرهنگی نیازمند استفاده از روش کیفی می‌باشد.
حیدری، اعظم. اکبری، علی. (۱۳۹۷)	تأثیر بوم‌گردی خانه‌های روستایی در توسعه اقتصادی روستاها (نمونه موردی: روستای هنجن)	مطالعه موردی	خانه‌های قدیمی روستای هنجن شهرستان نطنز با دارا بودن قابلیت تبدیل شدن به اقامتگاه‌های بوم‌گردی می‌توانند عامل مهمی در ایجاد شغل مکمل، کاهش مهاجرت و بالا بردن کیفی سطح زندگی مردم روستا باشند.
رضوانی، محمدرضا. عزیزی، ثریا. (۱۳۹۷)	تأثیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی	کتابخانه‌ای	ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی به لحاظ اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی می‌تواند بر توسعه مناطق روستایی مؤثر باشند.
توکلان، علی. داوری، آی‌تک. (۱۳۹۶)	اقامتگاه‌های بوم‌گردشگری فرصتی برای توسعه پایدار مطالعه موردی: ظرفیت‌های بوم‌گردشگری استان آذربایجان شرقی	مطالعه موردی	اقامتگاه‌های بوم‌گردی نقش مؤثری در توسعه پایدار جوامع محلی دارند.
پیرزاد، احمد. ریاحی مقدم ساشا.	بررسی رابطه بوم‌گردی در معماری روستایی با اقتصاد	کتابخانه‌ای	با انطباق معماری روستایی با طبیعت و بهره‌برداری بهینه از

بومی سازی به مثابه یک رویکرد موثر بر نیل به... ، باصری و همکاران | ۳۱۱

امکانات موجود (مانند استفاده از مصالح بوم‌آورد) پایداری آن در همه عرصه‌ها افزایش می‌یابد.		روستایی (نواحی معتدل و مرطوب، نواحی گرم و خشک)	(۱۳۹۶)
اکوتوریسم در شهرستان پاوه نقش مؤثری در اقتصاد محلی داشته است.	نظری- تحلیلی	بوم‌گردی روستایی و نقش آن در توسعه پایدار گردشگری مطالعه موردی: شهرستان پاوه استان کرمانشاه	عباسی، عالم. رضوانی، محمد. (۱۳۹۶)
تأثیرات گردشگری روستایی در روستای فارسین استان گلستان، در حفظ تنوع اقتصادی و فرهنگی مثبت، اما در بعد زیست‌محیطی منفی بوده است.	مطالعه موردی	اثرات گردشگری محلی در توسعه پایدار روستایی (نمونه مطالعاتی: روستای فارسین)	برزگر، صادق. رضایی، طیبه. جان‌بابا نژاد، محمدحسین. (۱۳۹۵)
درحالی‌که زمینه کسب درآمد و ایجاد فرصت‌های اشتغال و بهره‌وری در باغستان سنتی قزوین به صورت بالقوه فراهم است اما موانع فراوانی در توسعه درآمدهای پایدار وجود دارد.	کتابخانه‌ای و مصاحبه با متخصصان	نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار باغستان سنتی قزوین	حسینی نیا، غلامحسین. جعفری، علی. (۱۳۹۵)
بین توسعه کارآفرینی اکوتوریستی و میزان آموزش و آگاهی رابطه معنادار و همبستگی مثبتی وجود دارد.	پیمایش	سنجش نگرش مردم نسبت به نقش آموزش در تمایل به کارآفرینی بوم‌گردی (مطالعه موردی: منطقه کویری و بیابانی خور و بیابانک)	لطفی، صدیقه. رمضان زاده لسبوئی، مهدی. ابراهیمیان، شهناز. (۱۳۹۴)
بومی‌سازی با احیای روش‌های بومی رویکردی است برای رسیدن به توسعه پایدار	نظری- تحلیلی	بومی‌سازی در عرصه توسعه روستایی و نقش دانش بومی در فرآیند آن	جمعه پور، محمود. (۱۳۹۳)
در روستای سورین شهرستان بانه گردشگری روستایی اثرات مثبت چندانی بر اقتصاد و اشتغال روستا نداشته است.	میدانی	توسعه گردشگری روستایی در راستای توسعه پایدار (نمونه مورد مطالعه: روستای سورین شهرستان بانه)	موسی‌وند، جعفر. محمودی، سید مهدی. چراغی، رامین. (۱۳۹۲)

فرناندز، جی ^۱ (2022)	Challenges and new opportunities for tourism in land territories	نظری-تحلیلی	به منظور حفظ منابع اکوتوریسم، باید از اجتماعات محلی در چگونگی برنامه‌ریزی‌ها و راه‌های حفظ منابع طبیعی و گردشگری پایدار کمک و راهنمایی گرفت.
استینمتز آل جیسون ^۲ (2022)	Information and communication technologies in Tourism	پیمایش	اهمیت و جایگاه بومی‌سازی گردشگری را روشن می‌سازد.
میلر آر. کندال ^۳ (2022)	Travel and Tourism Market Research	نظری-تحلیلی	توجه به عناصر میراث ناملموس یکی از رویکردهای توجه به ارزش‌های بومی در برنامه‌ریزی‌های گردشگری شده است.
هال سی مایکل (2020)	Cultural and Heritage Tourism in the Middle East and North Africa: complexities, Management and Practices	مطالعه موردی	مهم‌ترین چالش توسعه گردشگری در کشورهای خاورمیانه چون ایران تعریف برنامه‌هایی برای حفظ منابع مهم بوم‌گردی چون تنوع فرهنگی و زیستی جوامع روستایی به منظور دستیابی به گردشگری پایدار است.
ورکرک وی آ ^۴ (2022)	Information and communication technologies in Tourism	پیمایش	چرخه گردشگری بدون توجه به حفظ تنوع فرهنگی و زیستی جامعه روستایی با آسیب همراه است و به این دلیل باید میان گردشگری و حفظ منابع پایدار میراث فرهنگی و طبیعی تعادل بوجود آورد.
واینلند، ا ^۵ (2019)	Ecotourism and community intervention	کتابخانه‌ای	سیل جاری گردشگران به یک نقطه بدون توجه به حفظ منظر فرهنگی و طبیعی مقاصد گردشگران با آسیب‌هایی همراه است. یکی از راه‌های پیشنهادی، اکوتوریسم و نقش خلاق گروه‌های جامعه میزبان است.

-
- 1 Fernandes, G
 - 2 Stienmetz L.,Jason
 3. Miller R.Kendall
 4. Verkerk V.A
 5. Vineland, A

مروری بر ادبیات موضوع

ملاحظات نظری

در این قسمت علاوه بر آشنایی با مفاهیم بنیادین مرتبط با موضوع تحقیق، به مباحث علمی مرتبط با موضوع مقاله، نظریه‌های استفاده‌شده و دیدگاه صاحب‌نظران برجسته این حوزه تحقیقی پرداخته خواهد شد تا ارتباط منطقی بین مفاهیم و تحلیل داده‌ها صورت پذیرد.

مفاهیم تحقیق

بوم‌شناسی فرهنگی، دانشی است که جنبه‌های فرهنگی ارتباط انسان را با طبیعت پیرامون خود مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهد. تاریخ نمایانگر آن است که انسان‌ها همواره از محیط و منابع اطراف خود در جهت بقا، پیشرفت و شکل‌گیری فرهنگ و تمدن خود بهره برده‌اند (راسخی و قربانی، ۱۳۹۵: ۱۷). لذا یکی از ابعادی که در بوم‌شناسی فرهنگی مورد بحث قرار می‌گیرد، دانش اکولوژیک بومی در فرآیند بومی‌سازی عرصه گردشگری قلمرو تحقیق است. همان‌گونه که در بخش یافته‌ها ذکر خواهد شد، بومی‌سازی در عرصه‌های مختلف گردشگری قلمرو تحقیق در طی دهه اخیر اتفاق افتاده است که با توجه به نظریه بوم‌شناسی فرهنگی این اتفاق در ارتباط انسان با طبیعت پیرامون قابل تحلیل و بررسی است. در ارتباط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی، معماری و مصالح بکار رفته در آن مانند کاه‌گل در خانه‌های کاه‌گلی، چوب در ساختار فیزیکی آلاچیق سنتی و نم‌در پوشش آن، انواع هنر و ارتباط آن‌ها با طبیعت پیرامون مانند آیین‌های نمایشی (مراسم ذکر، پرخوانی و موسیقی درمانی)، استفاده از چوب گردو در ساخت دوتار، تنوع سبک‌های خوانندگی و نوازندگی به تفکیک هر اقلیم که در تک‌تک آن‌ها می‌توان ردپای طبیعت پیرامون را دنبال کرد. بر این اساس، در همه این موارد جنبه‌های فرهنگی ارتباط انسان با طبیعت پیرامون مشهود بوده و با توجه به موضوع این تحقیق، محیط و منابع طبیعی نقش پررنگی را در روند بومی‌سازی عناصر گردشگری قلمرو تحقیق ایفا نموده است.

دانش‌های بومی از مؤلفه‌های اصلی بومی‌سازی است. مباحثی چون گاه‌شماری، طب سنتی، معماری بومی و ... از جاذبه‌های اصلی در عرصه گردشگری قلمداد می‌شود. طی دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، دیدگاه رایج نسبت به دانش بومی این بود که آن را مانع پیشرفت و عامل اصلی توسعه‌نیافتگی می‌پنداشتند. اما از دهه ۱۹۷۰ به بعد، دانش بومی به‌طور فزاینده‌ای به عنوان منبع اساسی و ارزشمند جوامع محلی جهت دستیابی به توسعه پایدار به رسمیت شناخته شد و برای جلوگیری جدی از تبعات زیان‌بار توسعه صنعتی، تلاش گسترده‌ای برای بهره‌برداری فرهنگی و اجتماعی از یافته‌های دانش بومی آغاز شده است. (Grimble & Laidlaw; 2002: 3).

در این پژوهش اقامتگاه‌های بوم‌گردی مهم‌ترین عنصر بومی‌سازی در عرصه گردشگری قلمرو تحقیق به حساب می‌آید. اقامتگاه‌های بوم‌گردی می‌توانند علاوه بر ایجاد درآمد برای مناطق مختلف و جلوگیری از مهاجرت آنان، به احیاء سنن قدیمی و نگهداری آثار باستانی و حفاظت از طبیعت کمک شایانی نموده (رضوانی و عزیزی، ۱۳۹۷: ۶). و از مؤثرترین ابزار توسعه جوامع محلی و مشارکت در امور گردشگری باشد (zeppel, 2008: 485). اقامتگاه‌های بوم‌گردی تنها جنبه اقامتی ندارند، بلکه در آن‌ها فعالیت‌های مختلفی نظیر ارائه غذا و نوشیدنی محلی، ساخت، آموزش و فروش صنایع دستی محلی، اجرای نمایش و موسیقی سنتی و برگزاری رویدادهای بومی به چشم می‌خورد و به معیارهایی نظیر استفاده از انرژی‌های پایدار به روش‌های سنتی و همکاری با برنامه‌های تحقیقاتی در جهت برنامه‌ریزی توسعه پایدار محلی پایبند است. (شفیعی و ربانی: ۱۳۹۷: ۱۸۳-۱۸۰).

یکی دیگر از مفاهیم بنیادین رویکرد بومی‌سازی، اکوتوریسم است که از مهم‌ترین اصول آن، ارتقای معیشت و کمک به حفاظت از ارزش‌های سنتی و بومی جوامع محلی است. اکوتوریست‌ها سعی می‌کنند در حین بازدید از مناطق طبیعی، با مردم و جامعه محلی ارتباط برقرار کرده و ضمن احترام به جنبه‌های فرهنگی آن‌ها، آگاهی لازم از ارزش‌های سنتی زندگی‌شان بدست آورند (احسانی، ۱۳۹۵: ۴۰-۴۰). امروزه دیگر تنها به مواهب اقتصادی گردشگری توجه نمی‌شود. سیل جاری گردشگران به یک نقطه بدون توجه به

حفظ منظر فرهنگی و طبیعی مقاصد گردشگران با آسیب‌هایی همراه است که لزوم تقویت اجتماعات میزبان را جهت پایداری هویتی و میراث فرهنگی و طبیعی خود حیاتی می‌سازد. یکی از راه‌های پیشنهادی، اکوتوریسم و نقش خلاق گروه‌های جامعه میزبان است (Vineland, 2019: 4-6) در مطالعات جدید گردشگری تأکید عمده بر خلاقیت‌های اجتماعات محلی به منظور حفظ منابع اکوتوریسم است. در این مسیر باید از اجتماعات محلی در چگونگی برنامه‌ریزی‌ها و راه‌های حفظ منابع طبیعی و گردشگری پایدار کمک و راهنمایی گرفت (Fernandes, 2022: 81) و تمرکز تبلیغات نیز بر گردشگری میراثی و اکوتوریسم قرار گرفته است (Miller, 2022: 39) وود^۱ (۲۰۱۶) با بررسی نقش اکوتوریسم بر فضای پیرامون به این نتیجه دست‌یافته است که یکی از ویژگی‌های اساسی آن، توجه ویژه به جوامع محلی در کنار حفظ و حراست از محیط طبیعی و آداب و رسوم و فرهنگ آنهاست.

چارچوب نظری

از مباحث نظری قابل طرح در این پژوهش می‌توان به اصل کل‌گرائی^۲ یا جامعیت در مردم‌شناسی که در آن هر جنبه معینی از زندگی بشری با نگاه به رابطه‌اش با جنبه‌های دیگر زندگی انسانی مورد بررسی قرار می‌گیرد (بیتس و پلاگ، ۱۳۷۵: ۴۱) نقش عوامل محیطی، فرهنگی، اقتصادی و فناوری‌های بومی در ارتباط با یکدیگر در نظر گرفته می‌شوند. در این مطالعه نیز تأثیر عوامل محیطی و اقلیمی به همراه عوامل فرهنگی و اقتصادی در نقطه‌ای مانند روستای گچی سو با اقلیم نیمه بیابانی و خشک و تعلقات مذهبی و قومی خاص خود (ترکمن سنی مذهب) با نقطه‌ای دیگر مانند روستای فارسیان با اقلیم جنگلی و مرطوب و تعلقات قومی مذهبی (تات شیعه مذهب) در نظر گرفته می‌شوند. به عبارتی روند بومی‌سازی گردشگری در این دو منطقه با توجه به رابطه آن‌ها با جنبه‌های دیگر زندگی

1. Wood.A
2. Holism

(زیست‌محیطی، فرهنگی و اقتصادی) مورد توجه قرار گرفته و تأثیر این مقتضیات در رویکرد مؤثر به گردشگری پایدار مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

آشنایی با اندیشه پسامدرن‌ها که با جهانی‌شدن (در مفهوم تسلط یک فرهنگ خاص بر جهان) مخالفت می‌کنند و اندیشه خورده فرهنگ‌ها و فرهنگ‌های بومی را مطرح می‌کنند در ارتباط با مباحث مطرح‌شده در این پژوهش است. این تفکر ریشه اصلی گردشگری پسامدرنی است و آنچه شکل‌گیری این جریان را تسهیل می‌کند حس دلتنگی (نوستالژی^۱) نسبت به گذشته و توجه فزاینده به میراث به‌طور عام است. بازگشت به گذشته به عنوان تقاضای گردشگری درمی‌آید و در این بین میراث اعم از طبیعی و فرهنگی از اصلی‌ترین مؤلفه‌های این‌گونه است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۶: ۱۸۳). بر این اساس آنچه در فرآیند بومی‌سازی در عرصه گردشگری قلمرو تحقیق مانند توجه به فرهنگ عشایری اتفاق می‌افتد به‌طور دقیق در راستای اندیشه پسامدرن است.

یکی دیگر از مباحث نظری مرتبط با موضوع مقاله نظریه "عادت واره" پیر بوردیو است. مطابق با این نظریه، عادت واره، ساختار اجتماعی درونی شده است که انسان آن را در طی فرآیند فرهنگ‌پذیری یاد می‌گیرد (مور، ۱۳۹۱: ۱۹۶). این نظریه را می‌توانیم در ارتباط با موضوع مهمان‌نوازی در گردشگری قلمرو تحقیق در نظر بگیریم. چرا که این امر یعنی مهمان‌نوازی در حوزه گردشگری موجب سوءبرداشت گردیده و بسیاری از متولیان اقامتگاه‌ها که در مناطق روستایی واقع شده‌اند (جایی که این امر فرهنگی از مطلوبیت بیشتری برخوردار است) از در اختیار گذاران محل اقامت رایگان، ارائه خدمات غذایی و گشت و گذار رایگان به گردشگران خارجی توسط اهالی روستا که نتیجه عادت‌واره شدن مهمان‌نوازی می‌باشد گله و شکایت دارند و آن را در تباین با توسعه گردشگری به ویژه در مناطق روستایی می‌دانند.

۱- Nostalgia: دربرگیرنده احساس حسرت نسبت به گذشته‌ای دور یا نزدیک، نسبت به پدیده یا مکان یا رفتاری است که فرد ناتوان از دستیابی به آن برای تسلی این حس در جستجوی بازسازی آن در زمان حال است.

روش‌شناسی

از منظر روش‌شناختی، با توجه به پرسش‌های کلیدی و اهداف پژوهش، این مقاله با روش تحقیق کیفی انجام می‌شود. رویکرد متناسب با کار انسان‌شناسی یعنی مردم‌نگاری، به عنوان روش عملیاتی پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرد که در آن محقق، رفتارها، کنش‌ها و پدیده‌ها را در بستر طبیعی آن‌ها مورد مطالعه قرار می‌دهد. به منظور گردآوری داده‌ها مجموعه‌ای از تکنیک‌های معمول در کار مردم‌نگاری از قبیل مشاهده مستقیم و مشارکتی، مصاحبه عمیق و اسناد و مدارک از پیش موجود و اسناد و مدارک محقق ساخته (مستندسازی تصویری انجام شده در کار میدانی) برای گردآوری داده‌های کیفی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند؛ با توجه به اینکه یکی از پژوهشگران از تجربه زیسته در قلمرو تحقیق برخوردار است، استفاده از داده‌ها و اطلاعات خود محقق نیز یکی دیگر از فنون گردآوری داده است که در آن با درک شیوه‌های مرسوم تفکر و رفتار آن‌ها به کشف دیدگاه‌ها و برداشت‌های محلی پرداخته می‌شود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز رویکرد تحلیل موضوعی^۱ به کار برده خواهد شد. به منظور انجام تفسیر بی‌طرفانه نیز، اصل حفظ فاصله هستی‌شناختی، با نگاه از بیرون به پدیده‌های مورد بررسی لحاظ می‌گردد و بدین گونه ملاحظات و نتیجه‌گیری محقق مدنظر قرار می‌گیرد تا کاربست دیدگاه اتیک را در این تحقیق داشته باشیم. البته همان‌گونه که روش تحقیق کیفی مستلزم حرکت بر روی یک پیوستار امیک - اتیک^۲ است، محقق نیز مدعی اتخاذ یکی از مواضع اتیک یا امیک نبوده و سعی بر آن است تا در حد واسط آن در حرکت باشد و نقاط خود را بر روی آن تغییر دهد تا به معرفتی نسبی از هر دو سوی پیوستار دست پیدا نماید.

میدان مورد مطالعه این پژوهش، شرق استان گلستان شامل سه شهرستان کلاله، گالیکش و مراوه‌تپه متشکل از گروه‌های قومی ترکمن، تات، قزلباش و عشایر کرمانج بوده و دارای تنوع در زمینه‌های مختلف جغرافیایی - طبیعی و فرهنگی - اجتماعی است که

1. Thematic Analysis
2. Emic-etic

به تبع این تنوع، در حوزه گردشگری نیز جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی از تنوع زیادی برخوردار است. این موقعیت زمینه مساعدی جهت بومی‌سازی عرصه‌های گردشگری از قبیل احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی، رواج اکوتوریسم، گردشگری رویداد و بهره بردن از دانش‌های بومی در عرصه گردشگری روستایی و عشایری فراهم می‌سازد. دو نوع نمونه‌گیری هدفمند برای گزینش افراد مورد مصاحبه و نمونه‌گیری نظری برای تشخیص تعداد افراد از بین گروه‌های مختلف قومی، زبانی و مذهبی با رعایت اصل تحت پوشش قرار گرفتن حداکثر تنوع آن‌ها مورد استفاده قرار گرفت. داده‌های مورد نیاز از میان جامعه آماری شامل اعضای جامعه محلی، (روستاییان، عشایر، راهنمایان محلی، مطلعین حوزه دانش‌های بومی) گردشگران و بوم‌گردها، مدیران و کارکنان اقامتگاه‌های بوم‌گردی و مسئولین دولتی مرتبط با گردشگری در بازه زمانی زمستان ۱۳۹۸ تا پاییز ۱۳۹۹ جمع‌آوری گردید و پس از انجام مصاحبه با ۲۴ نفر در نقاط مختلف قلمرو یاد شده اشباع نظری حاصل گردید.

پس از گردآوری داده‌ها، محتوای فیش‌ها با دقت، در طی چندین مرحله مورد مطالعه و بازبینی قرار گرفته و مفاهیم، مقوله‌ها و الگوهای مضامین مورد استخراج قرار می‌گیرند. آن گونه که پیداست هدف عمده روش کیفی ارائه توصیف ضخیم از واقعیت تحت بررسی است. دستیابی به این توصیف ضخیم به کمک داده‌های گردآوری شده انجام می‌شود و در این کار مطابق با طرح پژوهش از پیش تنظیم یافته طبقه‌بندی و مقوله‌بندی موضوعی داده‌ها شامل نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و مشاهده‌های میدانی به علاوه گزارش مطالعات پژوهشی پیشین مرتبط با موضوع، فیش‌های حاصل از مطالعات کتابخانه‌ای، یادداشت‌های روزانه، اسناد و دست‌نوشته‌ها به عنوان مکمل مصاحبه‌ها و مشاهده‌های انجام شده و با در نظر گرفتن هدف و سیر پژوهش در چارچوب رویکرد تحلیل موضوعی، تجزیه و تحلیل آن‌ها انجام و به پرسش‌های کلیدی تحقیق پاسخ داده می‌شود که در بخش بحث و نتیجه‌گیری بیان خواهند شد. در اینجا ذکر این نکته لازم است که پایبندی به اخلاق پژوهش ایجاب می‌نماید تا رعایت اصل محرمانگی و گمنامی مشارکت‌کنندگان

بومی سازی به مثابه یک رویکرد موثر بر نیل به...، باصری و همکاران | ۳۱۹

صورت پذیرد. در همین ارتباط، به هر مصاحبه شونده کدی تخصیص داده شد، هرچند جامعه مورد مطالعه از انجام پژوهش و اهداف آن آگاهی کافی داشته و به صورت داوطلبانه و با رضایت کامل در آن مشارکت نمودند. در جدول ۲ مشخصات مشارکت کنندگان و اطلاع رسانی‌های پژوهش ذکر می‌گردد.

جدول ۲- مشخصات مشارکت کنندگان و اطلاع رسانی‌های پژوهش

کد مشارکت کننده	تاریخ تولد	میزان تحصیلات	شغل	زمان مصاحبه	مکان مصاحبه
۱	۱۳۱۳	بی سواد	جامعه محلی (دامدار و کشاورز)	مرداد ۱۳۹۹	تنگراه
۲	۱۳۲۴	ابتدایی	جامعه محلی (کاسب)	تیر ۱۳۹۹	ترجنلی
۳	۱۳۳۴	بی سواد	جامعه محلی (خانه دار)	مرداد ۱۳۹۹	زاو بالا
۴	۱۳۶۹	فوق لیسانس	راهنمای اکو توریسم	مرداد ۱۳۹۹	پارک ملی گلستان
۵	۱۳۶۲	فوق لیسانس	مدیر بوم گردی	شهریور ۱۳۹۸	تمرقه قوزی
۶	۱۳۴۹	لیسانس	مدیر بوم گردی	دی ۱۳۹۸	قوشه چشمه
۷	۱۳۵۰	فوق لیسانس	مدیر بوم گردی	دی ۱۳۹۸	پنو
۸	۱۳۶۲	لیسانس	مدیر بوم گردی	دی ۱۳۹۸	گلیداغ
۹	۱۳۵۹	لیسانس	مدیر بوم گردی	بهمن ۱۳۹۸	گچی سو
۱۰	۱۳۶۷	فوق لیسانس	مدیر بوم کلبه ترکمن	تیر ۱۳۹۹	توتلی تمک

گالیکش	۱۳۹۹ خرداد	رئیس اداره گردشگری گالیکش	فوق‌لیسانس	۱۳۵۴	۱۱
تنگراه	اردیبهشت ۱۳۹۹	جامعه محلی (مغازهدار)	دیپلم	۱۳۵۹	۱۲
کالاه	۱۳۹۸ خرداد	گردشگر (روانشناس)	فوق‌لیسانس	۱۳۵۳	۱۳
گالیکش	فروردین ۱۳۹۸	گردشگر (کارمند)	فوق‌لیسانس	۱۳۴۹	۱۴
صالح‌آباد	۱۳۹۸ مرداد	گردشگر (پزشک)	دکتری	۱۳۶۷	۱۵
کوسه	۱۳۹۸ مهر	گردشگر (مغازهدار)	دیپلم	۱۳۴۹	۱۶
آق‌قمیش	فروردین ۱۳۹۸	گردشگر (مدرس دانشگاه)	فوق‌لیسانس	۱۳۴۸	۱۷
تنگراه	۱۳۹۸ خرداد	مالک ویلای اجاره‌ای	دیپلم	۱۳۶۲	۱۸
ترجنلی	۱۳۹۸ خرداد	مالک ویلای اجاره‌ای	سیکل	۱۳۵۵	۱۹
مراوه‌تپه	۱۳۹۸ تیر	هیئت‌امانای آرامگاه مختوم‌قلی	فوق‌لیسانس	۱۳۴۲	۲۰
تنگراه	۱۳۹۸ تیر	مالک ویلای اجاره‌ای	دیپلم	۱۳۵۶	۲۱
صوفیان	فروردین ۱۳۹۹	گردشگر (مهندس عمران)	فوق‌لیسانس	۱۳۵۰	۲۲
فارسیان	فروردین ۱۳۹۸	جامعه محلی (آزاد)	فوق‌لیسانس	۱۳۵۵	۲۳
گچی‌سو	۱۳۹۸ تیر	جامعه محلی (کارگر)	سیکل	۱۳۳۶	۲۴

یافته‌ها

در این بخش با توجه به پرسش‌های اصلی تحقیق و اهدافی که مشخص شد، با به‌کارگیری مفاهیم نظری که در بخش چارچوب نظری طرح گردیدند؛ به تفسیر یافته‌ها پرداخته و با استفاده از تکنیک‌های مختلف گردآوری و با کاربست روش تحلیل موضوعی طبقه‌بندی و احصاء گردیدند به همین منظور ابتدا مهم‌ترین مقولات و مفاهیم استخراج شده از داده‌های تحقیق را در قالب یک جدول به صورت خلاصه و طبقه‌بندی شده ارائه نموده و در ادامه تفسیر هر کدام بیان می‌گردد.

جدول ۳- جدول مقوله‌ها و مفاهیم

مفاهیم	مقوله‌ها	ردیف
<ul style="list-style-type: none"> • بوم‌شناسی فرهنگی • سازگاری محیطی • حس دلتنگی (نوستالژی) 	بومی‌سازی	۱
<ul style="list-style-type: none"> • میراث آشپزی و خوراک محلی • مهمان‌نوازی • اجرای موسیقی محلی • مراسم ذکر خنجر • آیین پرخوانی 	اقامتگاه بوم‌گردی	۲
<ul style="list-style-type: none"> • حفاظت از زیست‌بوم • حفاظت از ارزش‌های بومی • مشارکت جوامع محلی 	اکوتوریسم	۳
<ul style="list-style-type: none"> • فناوری‌های بومی • صنایع‌دستی محلی • معماری سنتی 	دانش‌های بومی	۴
<ul style="list-style-type: none"> • جشنواره اسب اصیل ترکمن • هفته مختومقلی فراخی 	گردشگری رویداد	۵

<ul style="list-style-type: none"> • روستاگردی • مشارکت در فعالیت‌های روزمره روستایی • بازدید از عشایر • زیارتگاه خالد نبی 	گردشگری روستای - عشایری	۶
<ul style="list-style-type: none"> • تنوع فرهنگی و زیستی • بازآفرینی هویت‌های محلی • احیای ارزش‌های سنتی • اشاعه فرهنگی • سازگاری فرهنگی 	تعاملات فرهنگی	۷

دانش‌های بومی در بومی‌سازی گردشگری جامعه محلی

در این قسمت با ذکر نمونه‌هایی از تکنیک‌ها و روش‌های سنتی که با توسعه پایدار گردشگری سازگاری دارند، نشان داده می‌شود که بومی‌سازی در این عرصه یعنی نگهداری و احیاء روش‌های بومی سازگار با جامعه محلی، به عنوان روشی هستند برای رسیدن به توسعه پایدار. در این راستا چنانچه به معماری سنتی، فناوری‌های بومی و استفاده از مصالح بومی توجه کافی شود می‌توان به هدف مهم حفظ هویت خانه‌های روستایی نائل شد (جعفری نجف‌آبادی و مهدوی‌پور، ۱۳۹۲: ۱۱).

یکی از مشارکت‌کنندگان این پژوهش در این باره می‌گوید:

« بسیاری از گردشگران که به اقامتگاه ما مراجعه می‌نمایند، نگاه خیره و پرسشگر خود را به دیوارهای قطور کاه‌گلی، سقف‌هایی که با تیرهای چوبی مزین شده‌اند، شومینه هیزمی، درب و پنجره‌های چوبی و بهار خواب و تراسی که اصل کیفیت فضایی در آن مراعات گردیده و ... دوخته و شوق و لذت حاصل از درک حضوری اینها را عامل اصلی در مراجعه به بوم گردی‌ها می‌دانند (مشارکت‌کننده ۷)»

در هر منطقه آیین‌هایی وجود دارند که خاص آن منطقه است. پُرخوانی در میان ترکمن‌ها به عنوان یک آیین موسیقی درمانی، تنها در میان این گروه قومی رایج است.

دکتر مسعودیه استاد فقید اتنوموزیکولوژی^۱ در کتاب موسیقی ترکمنی می نویسد: پر خوان خوانی (پری خوانی) مراسمی است به منظور بهبود بیماران روحی-روانی و به عنوان نوعی روانکاوای سنتی قوم ترکمن، تداوم آیین شمنی از دوران قبل از اسلام است. پر خوان مدعی است که از نیروی ماوراءالطبیعه برخوردار است و با الهام از این نیرو قادر است بیماران روحی-روانی را شفا بخشد (مسعودیه، ۱۳۷۹: ۴۵).

برای آشنایی بیشتر با این مراسم، شرح مختصری از آن که حاصل مشاهدات میدانی نگارنده در سال ۱۳۷۸ از اجرای مرحوم رجب پر خوان در روستای ییل چشمه^۲ شهرستان کلالة است ذکر می گردد تا اهمیت دانش بومی به عنوان یک جاذبه مهم در روند بومی سازی گردشگری نشان داده شود.

«رجب پر خوان کهنسالی فروتن و خوش برخورد است با دستار سفیدی بر سر و چشمان آبی رنگ نافذ، آرام و پرطمأنینه است به مانند اکثر روستا نشین های دیگر مهمان نواز است، به خصوص اگر بدانند از راه دوری به دیدارش آمده ای و برایش تفاوتی ندارد معالجه شونده باشی، نظاره گر و یا پژوهشگر.

مراسم پر خوانی در گذشته در درون آلاچیتق انجام می شد، اما امروزه در یکی از اتاق های منزلش، بیماران و مراجعه کنندگان دورتادور اتاق نشسته، طناب ضخیمی در مرکز اتاق از سقف آویزان است. توبره پرده مانند در سمت راست آن به دیوار متصل است. با نوای دوتار و آواز بخشی^۳ رقص پر خوان که در این مرحله شامل حرکات موزون دو شانه چپ و راست می باشد، آغاز می گردد. پس از مدتی بلند شده و به منظور برقراری ارتباط با اجنه ای که در خدمت ایشان است! بطرف توبره پرده ای می رود. پس از لختی تأمل به سوی طناب وسط اتاق می رود از آن آویزان شده و چرخ زدن های خود را شروع می نماید. پس از چرخیدن دوباره به طرف توبره برگشته و بعد از آن اعمال درمانی خود را بر روی بیماران انجام می دهد. شمشیر را در راستای گلوی یکی از بیماران به حرکت

1. Ethnomusicology

2. Yeal cesma

3 : به خواننده و نوازنده در موسیقی ترکمن، بخشی می گویند Baxsi-3

درمی‌آورد و در دیگری کفگیر داغ به کف پا می‌مالد. این حرکات به منظور خارج کردن جن‌های شرور از تن و روح بیمار انجام می‌دهد، چرا که جن از آهن گریزان است. در انتهای برنامه دو دست خود را بر سر تک‌تک بیماران کشیده و متبرک می‌نماید. آفتیق^۱ خود را هر مبلغ که دادند دریافت می‌نماید».

بومی‌سازی عناصر گردشگری در اقامتگاه‌های بوم‌گردی

امروزه خانه‌های سنتی ایرانی در محافل گردشگری جهانی، به عنوان اقامتگاه‌هایی دلپذیر و به‌یادماندنی پذیرفته شده است. خاطرات دلپذیری که گردشگران خارجی از اقامت کوتاه مدت خود در خانه‌های سنتی و روستایی ایران دارند، تجربه‌ای نیست که بتوان آن را در اتاق‌های شیشه‌ای و لوکس هتل‌های چند ستاره، کسب و لمس نمود (همان، ۱۳۹۷: ۲۴۵).

یکی از اطلاع‌رسان‌های پژوهش، این تجربه را بدین گونه عنوان می‌کند:

«مبنای من برای پر کردن ظرفیت اقامتگاه، مسافران عبوری جاده‌ها نمی‌باشد. چرا که این گروه، فقط برای اسکان شبانه و رفع خستگی مراجعه می‌نمایند. درحالی‌که هدف از احداث اقامتگاه بوم‌گردی علاوه بر مهیا کردن اقامت شبانه‌روزی، ارائه وجوه فرهنگی منطقه مانند مشاهده آیین‌ها و مراسم، تعامل با اهالی روستا و نظاره فعالیت‌های دامداران و کشاورزان می‌باشد (مشارکت‌کننده ۸)».

مهمان‌نوازی در اقامتگاه‌های بوم‌گردی که داعیه رعایت فرهنگ بومی در مناطق مختلف گردشگری را دارد می‌بایست در درجه اول بی‌چشمداشت و مطابق با آموزه‌های فرهنگی انجام پذیرد.

همان مشارکت‌کننده:

«به سبب علاقه به مهمان‌نوازی، گردشگران را به عنوان مهمان در نظر می‌گیرم و نه مسافر یا گردشگر (مشارکت‌کننده ۸)».

نقل قول مشارکت کننده‌ای دیگر در این خصوص:

«یکی از اقدامات ما در خصوص مهمان‌نوازی، اهدای صنایع دستی محلی روستا به تک‌تک گردشگران و انجام برنامه‌های سرگرم کننده است، مانند اجرای موسیقی سنتی و انجام بازی‌های محلی (مشارکت کننده ۶)».

بر مبنای نظریه بوم‌شناسی فرهنگی ژولیان استیوارد، روند بومی‌سازی در عناصر گردشگری قلمرو تحقیق به ویژه اقامتگاه بوم گردی را می‌توان این گونه بیان نمود که از نگاه استیوارد، وقتی دو یا چند فرهنگ از نظر ساختاری یکسان هستند و شباهت‌های زیادی به لحاظ عناصر فرهنگ محیطی (شیوه معیشت، اقلیم، پوشش گیاهی، وضعیت جغرافیایی) دارند، سیر تطوری آنها از مسیر مشترکی عبور می‌نماید. در روستاهایی چون تنگراه، لوه، فارسیان و زاو که دارای ساختار یکسان و شباهت‌های عناصر محیطی هستند (معیشت کشاورزی، پوشش گیاهی جنگل‌های هیرکانی و آب و هوای معتدل سرد و مرطوب) اقامتگاه‌های بوم گردی آنها متأثر از معماری، مصالح و بافت مسکن بومی متشکل از خانه‌های گلی است که در برابر سرما، گرما و رطوبت مقاوم هستند و اقامتگاه‌ها در روستاهایی چون گچی سو، نارلی داغ و آجی سو نیز به دلیل عناصر فرهنگی و ساختار یکسان (شیوه معیشت دامداری و شیوه زندگی کوچ نشینی) متشکل از آلاچیق سنتی است.

میراث آشپزی و غذاهای محلی

ارائه غذاهای محلی که انعکاسی از فرهنگ و تاریخ یک ناحیه هستند، از مهم‌ترین اقدامات بومی‌سازی در عرصه گردشگری هستند که تأثیر بسزایی در جذابیت برنامه‌های گردشگری یک اقامتگاه دارد. سبک و شیوه‌های آماده‌سازی، مناسک و آیین‌های مرتبط با غذا بخش مهمی از محصول میراث در کشورهای در حال توسعه هستند (تیموئی، ۱۳۹۲: ۲۵-۲۴).

۱- پخت غذا، نان شیرینی و روغنی، آش و انواع دیگر خوراک در هر فرهنگی به مناسبت‌های خاصی قابل مشاهده است. به‌عنوان مثال در میان ترکمن‌ها، پخت نوعی نان روغنی به نام قوقون و نان شیرینی به نام پشمه در ایام خاصی از

سخنان یکی دیگر از اطلاع‌رسان‌ها در خصوص اهمیت این موضوع: «بنا به استقبالی که گردشگران از محصولات محلی خوراکی داشتند، اقدام به درست کردن تنور محلی در محوطه اقامتگاه نمودیم که در آن انواع نان شیرین یا روغنی داغ طبخ گردیده و در اختیار گردشگران قرار می‌گیرد. مشارکت گردشگران در مراحل مختلف پختن نان از جمله جدابیت‌های این کار می‌باشد که بسیار مورد استقبال قرار گرفته (مشارکت‌کننده ۵)».

ارتباط بومی‌سازی با مشارکت اعضای جوامع محلی در گردشگری

مشارکت یکی از نیازهای اساسی فعالیت‌های مربوط به گردشگری پایدار است. جلب مشارکت جامعه محلی، اختلافات و موانع را کاهش می‌دهد، درک متقابل را افزایش می‌دهد. اصل پنجم منشور بین‌المللی گردشگری فرهنگی^۱ توصیه می‌نماید، برنامه‌های گردشگری باید با جذب و آموزش راهنمایانی از میان ساکنان بومی به تبیین ارزش‌های فرهنگی‌شان پرداخته و آنان را به این کار تشویق کنند (کاظمی، ۱۶۴: ۱۳۸۶-۱۶۳). نمودهای بومی‌سازی در ارتقای سطح مشارکت اعضای جامعه محلی با طرح‌های گردشگری را می‌توانیم در اقدامات و فعالیت‌های مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی مشاهده کنیم.

اطلاع‌رسان دیگر این پژوهش در خصوص اقدامات اقامتگاه در زمینه مشارکت دادن اعضای جامعه محلی موارد زیر را مطرح می‌نماید:

«- در اختیار گذاردن رایگان فضایی در اقامتگاه جهت فروش محصولات یک مؤسسه

خیریه محلی

- اختصاص غرفه‌ای جهت فروش تولیدات صنایع دستی اهالی روستا

- خرید تمامی مایحتاج اقامتگاه از فروشگاه‌های روستا (مشارکت‌کننده ۹)».

ماه رمضان و یا شب قبل از عید قربان مرسوم است. در میان پیروان مذهب شیعه نیز می‌توانیم از پخت حلیم در بامداد اربعین نام ببریم.

مشارکت کننده دیگر نیز می گوید:

«یکی از نمودهای این امر در اقامتگاه بوم گردی که در مجاورت پارک ملی گلستان واقع گردیده، اجرای برنامه های متنوع از قبیل جنگل نوردی، گاو بانگی، جمع آوری گیاهان دارویی با همراهی محیط بانان پارک به عنوان راهنمای تور است. این اقدام باعث جلب توجه گردشگران به توضیحات محیط بانان در خصوص اهمیت پارک های حفاظت شده، گونه های گیاهی و جانوری با ارزش و ارج گذاردن به ارزش های طبیعت می گردد. اقامتگاه ها برای هنرمندان موسیقی محلی یعنی نوازندگان دوتار و کمانچه و خوانندگان (بخشی ها) نیز عایدی مالی مناسبی ایجاد می کنند به طوری که هم اکنون گروه های موسیقی بومی منطقه که با گسترش انواع موسیقی پاپ و مدرن در شرف فراموشی بودند، دوباره احیاء شده و میزان فعالیت آنها روند افزایشی پیدا کرده است (مشارکت کننده ۱۷)».

بومی سازی و رواج اکوتوریسم در قلمرو تحقیق

رویکرد بومی سازی در ارتباط مستقیم با اکوتوریسم قرار دارد.

مصاحبه شونده که دانش آموخته محیط زیست و راهنمای تورهای گردشگری در این

حوزه است می گوید:

«راهنمایی بنده در حوزه های خاص اکوتوریسم است که عبارت اند از: راهنمایی گروه های آموزشی شامل دانشجویان رشته های مرتبط. گروه دیگر، گردشگرانی که علاقه مند به بازدید از حیات وحش در مناطق دوردست و بکر پارک هستند و گروه سوم اکوتوریست های خارجی (اغلب از کشورهای اروپایی) هستند که برای بازدید و کمپ به پارک ملی گلستان مراجعه می نمایند. لازم به ذکر است که تمامی افراد متعلق به این سه گروه از گردشگران، خود را ملزم به رعایت تمام موازین اکوتوریسم دانسته و بسیار اتفاق افتاده که دانش خود را در همراهی با آنها در حوزه اکوتوریسم غنی تر کرده ام (مشارکت کننده ۴)».

با توجه به اینکه حفاظت از طبیعت، زیست‌بوم و ارزش‌های سنتی جوامع محلی و کمک به معیشت مردم بومی از اصول اساسی اکوتوریسم و گردشگری پایدار می‌باشند. به هر میزان که این رویکرد مورد توجه قرار بگیرد، به بومی‌سازی در عرصه گردشگری کمک نموده است

بومی‌سازی در گردشگری رویداد جامعه محلی

در ارتباط با یکی از رویدادهای جشنواره‌ای که همه‌ساله در قلمرو تحقیق برگزار می‌شود، می‌توان به جشنواره اسب اصیل ترکمن اشاره کرد. نقل قول یکی از مشارکت‌کنندگان در خصوص پیشینه و اهمیت این جشنواره قابل توجه است:

«این جشنواره از سال ۱۳۸۴ به پیشنهاد و همت خانم لوئیز فیروز که عمر خود را در راه حفظ، احیا و پرورش اسب اصیل ترکمن گذارده شروع به کار نمود. اردیبهشت هر سال در محل برگزاری این جشنواره شور و شوق زائدالوصفی ایجاد می‌گردد. مردم محلی، علاقه‌مندان به سوارکاری و اسب ترکمن از تمام نقاط ایران خود را به مرتع روستای صوفیان که در زمان برگزاری جشنواره (فصل بهار) نیز از زیبایی خیره‌کننده‌ای برخوردار می‌گردد می‌رسانند (مشارکت‌کننده ۱۱)».

به عبارتی این جشنواره به عنوان یک جاذبه گردشگری در سطح کشوری و ملی مطرح گردیده و سهمی در افزایش تعداد گردشگران منطقه دارد. یکی دیگر از رویدادهای مهم در سرزمین مورد مطالعه این مقاله، مراسم بزرگداشت مختومقلی فراغی شاعر و عارف بزرگ ترکمن است. این مراسم حدود ۲۵ سال است که در هفته چهارم اردیبهشت برگزار می‌گردد. خلاصه گزارش از این رویداد فرهنگی، ادبی و اجتماعی در اردیبهشت ۱۳۷۸ در آق توقای^۱ که توسط نگارنده تنظیم و در شماره ۱۵۲ ماهنامه کیهان فرهنگی آن سال به چاپ رسید در اینجا ذکر می‌گردد که هم از حال و هوای این رویداد در حدود ۲۲ سال پیش به ما می‌گوید و هم یک گزارش حاصل از مشاهده عینی از مراسم می‌باشد.

۱- روستایی است در نزدیکی مرز ترکمنستان واقع در شهرستان مراوه‌تپه که آرامگاه شاعر در آن واقع است.

«امسال جشنواره سالروز تولد مختومقلی فراغی^۱ متفاوت از سال‌های گذشته برگزار گردید. بر همین اساس در سطح استان گلستان هفته مختومقلی اعلام گردید و هر روز از این هفته در یکی از شهرهای منطقه مراسمی بر پا شد. ۲۴ ساعت آخر مراسم در مزار این شاعر در روستای آق توقای برگزار گردید. روستایی کوچک در کرانه رود اترک که وجود این رودخانه سرسبزی و زراعت مختصری را در دشت وسیع و خشک شمال ترکمن صحرا به ساکنان اعطا نموده است و مقبره مختومقلی همچون نگینی استوار بر پهنه این صحرای پر رمز و راز آرام جای گرفته است. مزاری که در سال فقط یک بار به مدت دو روز شور و حال دوستدارانی را احساس می‌نماید که از اقصی نقاط دو کشور ایران و ترکمنستان به دیدار این عارف وارسته در سالروز تولدش گرد هم می‌آیند. (مرادی، ۱۳۷۸: ۳۷-۳۶)».

این رویداد که در گونه‌شناسی گردشگری می‌توانیم از آن به عنوان گردشگری ادبی یاد نماییم، هنوز هم در تاریخ مقرر، در استان گلستان برگزار می‌گردد و رفته‌رفته به عنوان یک مناسبت مهم در تقویم محلی استان ثبت گردیده است.

بومی‌سازی در گردشگری روستایی جامعه محلی

موضوع گردشگری روستایی یکی از نمودهای عینی رویکرد بومی‌سازی در گردشگری هر منطقه است این امر در قلمرو تحقیق این مقاله با داشتن ۲۴۰ روستا نمود بارزتری پیدا می‌کند. تورهای گردشگری علاوه بر دیدن جاذبه‌های طبیعی که در حاشیه روستاها واقع گردیده‌اند، بخشی از برنامه‌های دیدارگردشی خود را به روستاگردی اختصاص داده و از نزدیک شاهد فعالیت‌های روزمره آن‌ها از قبیل کشاورزی، دامداری، زنبورداری، نمدمالی، قالبیافی و ابریشم‌بافی، شرکت در مراسم عروسی محلی و گفت‌وگو با اهالی روستا و ... می‌گردند. بنابراین روستاگردی و گردشگری روستایی به عنوان یکی از بارزترین اشکال بومی‌سازی در دهه اخیر به یکی از شیوه‌های گردشگری در قلمرو تحقیق

تبدیل شده و با تأثیراتی که گذارده، نقش مؤثری در فرآیند پایداری گردشگری ایفا نموده است.

«از گالیکش به روستای فارسیان که می‌رسیم از جاده اصلی به سمت غرب منحرف می‌شویم و پس از طی ۴ کیلومتر مسیر پر پیچ‌وخم کوهستانی روستای فرنگک ظاهر می‌گردد، بافت معماری این روستا در نگاه اول گیراست و این زیبایی سوغاتی است که یک محیط بکر می‌تواند به دیدگان مشتاق گردشگر هدیه دهد. اکثر منازل روستایی هنوز کاه‌گلی هستند و در سطوح شیب‌دار ساخته شده‌اند. از این منظره هر خانه‌ای برای خود چشم‌انداز زیبایی از خطوط ناهموار کوه، دره، درختان سر به فلک کشیده، رودخانه، شالیزار، گله چارپایان در مرتع، زنان روستایی که در ایوان منازل مشغول رفت‌و‌رو هستند و سکوت آرام‌بخش که در سرتاسر روستا حاکم است که فقط صدای آب روان رودخانه، آواز پرندگان و حیوانات اهلی آن را قطع می‌نماید که البته در هماهنگی کامل با طبیعت پیرامون».

یادداشت فوق حاصل مشاهده‌ای است از سیمای یک روستا در یک بعدازظهر پاییزی آذر ۱۳۹۸ که هر گردشگر و بازدیدکننده‌ای با آن مواجه می‌گردد.

بومی‌سازی در گردشگری زیارت جامعه محلی

زیارتگاه خالد نبی، شاخص‌ترین مرکز زیارتی در سرزمین مورد مطالعه این مقاله است که خالد بن سنان به عنوان آخرین مبلغ دین عیسوی، زائرانی از پیروان دین مسیح نیز به خود جلب می‌کند که همه‌ساله به خصوص از اواخر اسفند تا اواسط خرداد در آن مکان حضور می‌یابند.

مطرح‌شدن زیارتگاه خالد نبی به عنوان یک مقصد گردشگری مهم که بنا به ویژگی‌های متنوعی که دارد نشان از یکی دیگر از نمودهای بومی‌سازی در عرصه گردشگری قلمرو تحقیق دارد. این مقصد گردشگری علاوه بر جنبه زیارتی به دلیل قرار گرفتن در رأس مرتفع‌ترین قله رشته‌کوه‌های کوپه داغ به نام تانگتری یا کوه خدا و تسلط

بر چشم‌انداز تپه ماهورهای وسیع ماسان جلوه کم‌نظیری از زیبایی خیره‌کننده به ویژه در فصل بهار به گردشگران اعطا می‌کند که این عوامل باعث استقبال چشمگیر آنها شده به طوری که در دو روستای پایین‌دست این زیارتگاه که هر کدام دارای سه باب اقامتگاه بوم‌گردی هستند، در ایام پیک سفر (اسفند تا اردیبهشت) ظرفیت آنها پر شده و گردشگران با برنامه‌های گردشگری بوم‌گردی‌ها از قبیل پیاده‌روی و اسب‌سواری در مسیرهای ویژه تپه ماهورها اوقات لذت بخشی را تجربه می‌نمایند. علاوه بر آن شب‌هنگام نیز با اجرای موسیقی سنتی ترکمن، آیین ذکر خنجر و دورهم‌نشینی در محوطه با سرو غذای محلی سرگرم می‌شوند.

تأثیر بومی‌سازی در تعاملات فرهنگی جامعه محلی

رواج گردشگری عشایری و روستایی در قلمرو تحقیق، به سبب وجود دو گروه عشایر ترکمن و کرمانج در مراتع شمال ترکمن صحرا به عنوان یکی از نمودهای اصلی بومی‌سازی، می‌تواند تعاملات فرهنگی میان گردشگران و جامعه بومی عشایر فراهم سازد. در فضای حاصل از گردشگری عشایر، در دل صحرا با الحان واقعی در جریان زندگی روزمره امکان هم‌صحبتی و بهره‌مندی از تجارب، احساسات و هیجانات برای گردشگران فراهم می‌گردد. این امر منجر به پویایی و درک متقابل از فضای فرهنگی یکدیگر می‌شود. در اقامتگاه‌های بوم‌گردی نیز فضای دوستانه‌ای فراهم است و زمان کافی در اختیار هر دو طرف می‌گذارد تا با یکدیگر تبادل فرهنگی داشته باشند (احسانی، ۱۳۹۷:۴۰). یکی از زمینه‌های ایجاد شده در بوم‌گردی‌ها اجرای موسیقی سنتی است. فهم و درک موسیقی ورای هر فرهنگ و زبانی، برای همگان میسر است. از این رو موسیقی غنی و بکر روستاها را می‌توان جاذبه‌ای منحصر به فرد در جذب گردشگری روستایی دانست (افتخارزاده، ۱۳۹۶:۳۵).

اطلاع‌رسان دیگری در این مورد می‌گوید:

«در اجراهای موسیقی سنتی ترکمن مقام‌های سازی - آوازی وجود دارند که به دلیل اقتباس ریتم و ملودی آن‌ها از حرکات و تاخت اسب (مانند آت چاپان) یا پرواز درنا (دورنالار) از زیبایی شنیداری خاصی برخوردار بوده و شنونده ناآشنا به زبان بومی نیز به سهولت با آن ارتباط برقرار می‌نماید (مشارکت‌کننده ۱۳)».

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان به یکی دیگر از آیین‌های بومی مرتبط با موسیقی درمانی به نام پرخوانی اشاره می‌نماید:

«یکی از برنامه‌های اقامتگاه، راهنمایی گردشگران به محل اجرای مراسم پرخوانی در روستای یانبلاغ که توسط احمد پرخوان برگزار می‌گردد (مشارکت‌کننده ۱۸)».

این مراسم به عنوان یک بخش از فرهنگ معنوی ترکمن‌ها قابلیت ارائه در راستای تعامل فرهنگی و آشنایی مردمان متعلق به حوزه‌های فرهنگی دیگر با یک حوزه فرهنگی مشخص را دارد.

یکی دیگر از اقدامات اهالی بومی در راستای رویکرد بومی‌سازی، در فصولی که گردشگران وارد منطقه‌شان می‌شوند، پوشیدن لباس محلی و آراستن خود با زیورآلات سنتی است تا به عنوان فردی بومی و اصیل معرفی شوند. بر این اساس، در درازمدت بومی‌ها، سنت‌ها و آداب و رسوم خود را حفظ می‌کنند. مک کنل^۱ معتقد است این فرآیند منجر به بازسازی یا تجدید قوم‌گرایی می‌شود. بسیاری از پژوهشگران اعتقاد دارند که گردشگری و به ویژه فرآیند بومی‌سازی در آن، ظرفیت بسیار بالایی برای احیاء و ترویج دوباره ارزش‌های سنتی و اصیل دارد. در همین ارتباط اسمیت^۲ دریافت که گردشگری ممکن است به عنوان ابزاری برای تقویت هویت قومی، مفید واقع شود. منسپرگر^۳ (mansperger, 1995: 22) نیز این نکته را مطرح کرد که گردشگری به مردم بومی برای حفظ هویت‌شان کمک می‌کند.

1 Mac cannell
2. Smith valenel
3. Mansperger MC

کارکرد بومی سازی در تعاملات زیست محیطی منطقه

شاخص ترین نمود بومی سازی در عرصه گردشگری قلمرو تحقیق در حوزه زیست محیطی را می توان در احداث بوم کلبه ترکمن در روستای توتلی تمک شهرستان کلاله دانست. مدیر بوم کلبه ترکمن که خود دانش آموخته محیط زیست در مقطع کارشناسی ارشد است، همه ساله در دوره زمانی گاوبانگی در این فعالیت اکوتوریستی مشارکت فعال دارد و از اهمیت آن در بحث حفاظت از منابع طبیعی و بهبود کیفیت محیط زیست می گوید:

«گاوبانگی از برنامه های حفاظتی و بوم شناختی پارک ملی گلستان است که در فصل جفت گیری گوزن های قرمز (یا مارال ها) در طی بازه زمانی نیمه دوم شهریور تا اواخر مهرماه اتفاق می افتد. در این دوره گوزن ها به علت ترشح هورمون های جنسی، هوشیاری طبیعی خود را از دست داده و در برابر شکارگران طبیعی و انسان آسیب پذیر می شوند. از این نظر حفاظت از آن دارای اهمیت و ضرورت زیادی است. در این فصل گوزن های نر برای یافتن و تصاحب ماده های بیشتر بانگ های بلندی سر می دهند که برای طبیعت دوستان بسیار جذاب و دلنشین است و همه ساله علاوه بر افراد محلی از مناطق مختلف کشور برای مشارکت و همکاری در امر حفاظت به پارک ملی آمده و فعالیت می کنند (مشارکت کننده ۱۰)».

چنین برنامه هایی منجر به آگاه شدن مردم متعلق به جامعه بومی از اهمیت حفاظت می گردد و ارتباط منطقی و اصیل میان خود و طبیعتشان را بهتر درک می کنند، بنابراین برای حفظ آن بیشتر تلاش می کنند. در چنین شرایطی جامعه بومی به آتش سوزی جنگل پیرامون محل زیست خود بی اعتنا نمی ماند و هنگام استفاده از منابع آبی برای مزرعه و دام خود غیرمسئولانه رفتار نمی کند (همان، ۱۳۷۹: ۳۴).

بحث و نتیجه‌گیری

بنابراین آنچه که در بخش یافته‌ها تشریح شد، دانش‌های بومی از مهم‌ترین نمودهای گستره بومی‌سازی در گردشگری قلمرو تحقیق است، معماری بومی به عنوان یکی از حوزه‌های مهم دانش‌های بومی با ویژگی‌هایی چون رعایت کیفیت فضایی خانه، استفاده از مصالح طبیعی و انطباق با فرهنگ و هویت بومی منطقه نقش مؤثری در بومی‌سازی عرصه گردشگری قلمرو تحقیق داشته و به عنوان جاذبه‌ای اصیل از طرف گردشگران مورد پذیرش قرار می‌گیرد. این نتیجه‌گیری را جاوید ایمانیان نیز در مقاله خود مورد اشاره قرار داده و مطالعه خود را باهدف آشکار کردن نقش دانش بومی خانه‌های چوبی روستای زیارت در توسعه پایدار طراحی و اجرا نموده است (ایمانیان، ۱۳۹۷: ۱۰۶).

همان‌گونه که در بخش یافته‌ها ذکر گردید، ایجاد و توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی را می‌توان به عنوان شاخص‌ترین نمود بومی‌سازی در عرصه گردشگری قلمرو تحقیق در نظر گرفت. چرا که این اقامتگاه‌ها به حفظ و نگهداری میراث مادی و معنوی و حفاظت از طبیعت کمک شایانی نموده و در طی دهه اخیر در سرزمین مورد مطالعه این تحقیق، با میزان سرمایه‌گذاری که متناسب با توانایی جامعه بومی بوده، بیش‌ترین آورده به لحاظ اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی را به ارمغان آورده است. نکته‌ای که ساجده کریمی در بیان نتایج تحقیق خود در شهرستان آران و بیدگل نیز بدان اذعان دارد: توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی ضمن حفظ و رعایت اصول اساسی بوم‌گردی، نقش چشم‌گیری در توسعه جوامع محلی و مشارکت آنان در امور گردشگری دارد (کریمی، ۱۳۹۹: ۲۳۹).

با گسترش فعالیت بوم‌گردی‌ها در قلمرو تحقیق، اجرای موسیقی محلی و برخی آیین‌های مرتبط با آن مانند مراسم ذکر و آیین پرخوانی در اقامتگاه‌ها مورد استقبال گردشگران قرار گرفته است، و هر کدام از آن‌ها جزئی از فعالیت‌های مرتبط با فرآیند بومی‌سازی قلمداد می‌شوند. از آنجایی که اجرای گروه‌های موسیقی سنتی ترکمن در اقامتگاه‌ها، مناسبت‌ها و رویدادهای محلی (بزرگداشت مختمقلی فراغی و جشنواره اسب ترکمن) موجب حفظ، احیا و افزایش کمی و کیفی فعالیت‌های هنری نوازندگان و

خوانندگان شده، این حرکت پویا یکی از عوامل اصلی جذب گردشگر و رونق گردشگری رویدادهای محلی در قلمرو تحقیق شده است. امری که حکایت از تأثیر اجرای اصیل موسیقی محلی به عنوان یک رویکرد بومی ساز در گردشگری قلمرو تحقیق در فرآیند نیل به گردشگری پایدار دارد. آیین پرخوانی نیز به عنوان یک آیین موسیقی درمانی، اصالت تاریخی یکی از عناصر معنوی فرهنگ یکی از گروه‌های قومی قلمرو تحقیق را نمایان می‌سازد که می‌توان با تفسیر صحیح این ارزش‌ها برای گردشگران نقش مؤثری در زنده ماندن آن و تنوع در جاذبه‌های فرهنگی قلمرو تحقیق ایجاد نمود.

در اکوتوریسم یکی از مهم‌ترین اصولی که بر آن تأکید شده، کمک به حفاظت از ارزش‌های سنتی و بومی جوامع محلی است. بنابراین گسترش فعالیت اکوتوریسم به عنوان یکی از شاخص‌ترین نمودهای بومی‌سازی از مصادیق بارز گردشگری پایدار می‌باشد. پژوهش‌های متعددی بر این امر صحنه می‌گذارند. وود در پژوهش خود به این نتیجه دست یافته است که یکی از ویژگی‌های اساسی اکوتوریسم، توجه ویژه به جوامع محلی در کنار حفظ و حراست از محیط طبیعی و آداب و رسوم و فرهنگ آنهاست (wood, 2016: 482).

وجود پارک ملی گلستان که به عنوان ذخیره گاه زیست کره در فهرست آثار جهانی میراث طبیعی به ثبت رسیده، ویژگی منحصر به فردی را به قلمرو تحقیق در زمینه تعاملات زیست محیطی اعطا نموده است و احداث بوم کلبه ترکمن در مجاورت پارک ملی گلستان یکی دیگر از فعالیت‌ها در راستای بومی‌سازی گردشگری در قلمرو تحقیق است که نقش مؤثری در فراگیری تجربه اکوتوریسم در حوزه تعاملات زیست محیطی است. در این مرکز گردشگران با مشارکت در برنامه‌های حفاظتی و تشویق شکارچی‌های غیرمجاز به فعالیت در این گونه برنامه‌ها، به حفاظت از منابع طبیعی و بهبود کیفیت محیط زیست کمک شایان توجهی می‌نمایند.

در قلمرو تحقیق این مقاله، یک رویداد مهم، مراسم بزرگداشت شاعر ترکمن، مختومقلی فراغی است که از حدود سه دهه قبل، همه‌ساله در هفته آخر اردیبهشت‌ماه برگزار می‌گردد. این رویداد نقش بزرگی در اهمیت دادن به منطقه دورافتاده‌ای چون

روستای آق توقای شهرستان مراوه‌تپه در حوزه گردشگری دارد و باعث می‌شود تا این رویداد محلی به عنوان نمودی از رویکرد بومی‌سازی اثرات بسیار ثمربخشی در حرکت به سوی گردشگری پایدار در قلمرو تحقیق داشته باشد.

با اوج‌گیری نهضت بازگشت در کشورهای صنعتی و در حال توسعه، اکنون مشاهده شیوه‌های سنتی زندگی جوامع روستایی و عشایری برای بسیاری از شهروندان این کشورها به یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های سفر تبدیل شده است که حاصل آن گسترش برنامه‌های دیدار از بومیان گوشه و کنار جهان است که روزه‌روز پررونق‌تر می‌شود. با توجه به وجود ۴۵ اقامتگاه بوم‌گردی که همگی در مناطق روستایی فعالیت می‌نمایند، گردشگری روستایی گسترده‌ترین و بارزترین نوع گردشگری منطقه مورد تحقیق است. نتایج مشاهدات و مصاحبه‌ها نشان‌دهنده میزان اشتغال بیشتر، رونق فعالیت‌های مرتبط با گردشگری از قبیل مشارکت زنان خانه‌دار در امور خدماتی و تولید صنایع دستی است.

در جریان تعاملات فرهنگی، افراد متعلق به جامعه محلی در مقابل گردشگران با پوشش سنتی، آیین‌ها و مراسم برگرفته از فرهنگ سنتی خود را به نمایش می‌گذارند تا به عنوان فردی اصیل و بومی معرفی شوند، این‌گونه فعالیت‌ها در درازمدت منجر به حفظ سنت‌ها، آداب و رسوم و هویت قومی و فرهنگی آن‌ها می‌گردد. مک‌کنل معتقد است این فرآیند باعث بازسازی و تجدید حیات قوم‌گرایی می‌شود، اسمیت و منسپرگر نیز این نکته را مطرح می‌کنند که گردشگری به مردم بومی برای حفظ هویت‌شان کمک می‌کند (mansperger: 1995: 22).

نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد اقدامات مؤثر انجام شده در راستای بومی‌سازی از قبیل روستاگردی در اقامتگاه‌های بوم‌گردی، بازدید از عشایر ترکمن و کرمانج در دشت‌های شمالی ترکمن صحرا، حضور انبوه گردشگران از پیروان دو دین مسیحی و اسلام (شیعه و سنی) در زیارتگاه خالد نبی، حضور در محفل ساز و آواز بخشی‌ها و نظاره آیین‌هایی چون ذکر خنجر و پرخوانی به‌طور غیرمستقیم منجر به تعاملاتی میان جامعه محلی و گردشگران می‌گردد که چنانچه با برنامه‌ریزی صحیح و راهنمایی گردشگران توسط تولیدرهای آموزش‌دیده انجام شود، تعارض فرهنگی به تعامل فرهنگی، کالایی

شدن فرهنگی به اصالت فرهنگی و استحاله فرهنگی به تثبیت هویت فرهنگی تبدیل خواهند شد. در واقع گردشگری قلمرو تحقیق از حالت گردشگری انبوه در مسیری قرار می‌گیرد که ویژگی‌های گردشگری پایدار در آن‌ها مشهود خواهد شد.

در پایان باید اشاره کرد، این تحقیق در خلال یافته‌های خود نشان می‌دهد که علوم مرتبط با سیاست‌گذاری فرهنگی و توسعه چون مردم‌شناسی که در عین حال می‌توان به آن‌ها نام علوم میراثی و هویتی داد، می‌توانند به تعریف برنامه‌های مرتبط با گردشگری پایدار یاری رسانند. بوم‌گردی بر پایه عناصری چون تجربه تفاوت‌های فرهنگی و طبیعی و زیستی قرار دارد. از این رو با توجه به آنکه مردم‌شناسی همواره از طریق شناخت مستقیم فرهنگ‌ها سعی در تولید گفتمان‌ها و فضاهایی دارد که در آن‌ها ظهور تفاوت‌های فرهنگی در شکلی صلح‌آمیز ممکن شود، می‌باید در تعریف برنامه‌ریزی‌هایی که هدف آن تقویت گردشگری پایدار است، مورد توجه قرار گیرد. بسیاری از عناصر کلیدی بوم‌گردی چون دانش بومی، غذای قومی و محلی، پوشاک سنتی، آیین و زیارت از موضوعات مهمی است که مردم‌شناسی ابزار شناخت دقیق و علمی آن‌ها را دارد. کاربست این عناصر در بوم‌گردی بدون شک به دانش شناخت فرهنگ‌های بومی نیازمند است و مردم‌شناسی این امکان را دارد که در این مسیر به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه یاری رساند.

جستجو در منابع پژوهش‌های انسان‌شناسی گردشگری ما را به نکاتی در باب محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق رهنمون می‌سازد که کمبود منابع و مآخذ که با روش کیفی و رویکرد مردم‌شناسانه به موضوع بومی‌سازی در گردشگری پرداخته باشد مهم‌ترین آن است. گستره وسیع جغرافیایی قلمرو تحقیق و واقع شدن اکثر اقامتگاه‌های بوم‌گردی در روستاهای دورافتاده که انجام کار میدانی را دچار محدودیت می‌نمود. شیوع بیماری کووید ۱۹ و اعمال قرنطینه‌های پی‌درپی کاستی‌هایی در فراهم‌سازی فضای گردشگری به منظور انجام مشاهدات در ایام پیک سفر (اسفند ۹۸ و فروردین ۹۹) و بعد از آن ایجاد نمود و توصیه‌های بهداشتی مبنی بر فاصله‌گذاری اجتماعی نیز مزید بر علت گردید تا بسیاری از پاسخگویان در انجام مصاحبه‌های حضوری دچار تردید شوند.

منابع

- احسانی، افسانه. (۱۳۹۵)، *اکوتوریسم، راهی برای گردشگری پایدار*، تهران: نشر مهکامه، چاپ دوم.
- احمدشرش، رشید و دانش مهر، حسین. (۱۳۹۴)، *دانش بومی و توسعه (بینش و روش مطالعه دانش بومی)*، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- افجه، علی اکبر. (۱۳۸۲)، «توسعه جهانگردی از دیدگاه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی»، مجموعه مقالات سمینار بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشکده حسابداری و مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی.
- انگورج، مریم. (۱۳۹۴)، «گردشگری و اکوتوریسم»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط‌زیست پاک، همدان: شرکت سپیدار طبیعت الوند.
- ایمانیان، جاوید؛ ایوبی، رضا و مدهونی، محراب. (۱۳۹۷)، «بازشناسی دانش بومی خانه‌های چوبی در روستای زیارت گرگان و نقش آن در توسعه پایدار محلی»، *دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران*، سال پنجم، شماره ۱۰: ۱۵۰-۱۰۳.
- برزگر، صادق؛ رضایی، طیبه و جان بابانژاد، محمدحسین. (۱۳۹۵)، «اثرات گردشگری محلی در توسعه پایدار روستایی (نمونه مطالعاتی: روستای فارسیان)»، *فصلنامه میراث و گردشگری*، سال اول، شماره سوم: ۱۶۵-۱۸۷.
- بذرافشان، مرتضی. (۱۳۹۴)، *درآمدی به صنعت گردشگری*، تهران: انتشارات مهکامه، چاپ دوم.
- بیتس، دیوید و پلاک، ف. (۱۳۷۵)، *انسان‌شناسی فرهنگی*، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۶)، *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم.
- پیرزاد، احمد و ریاحی مقدم، ساشا. (۱۳۹۶)، «بررسی رابطه بوم‌گردی در معماری روستایی با اقتصاد روستایی (نواحی معتدل و مرطوب، نواحی گرم و خشک)»، *دو فصلنامه پژوهشی - تحلیلی هنرهای حوزه کاسپین*، سال اول، شماره اول: ۴۱-۵۹.

بومی سازی به مثابه یک رویکرد موثر بر نیل به...، باصری و همکاران | ۳۳۹

- توکلان، علی و داوری، آی تک. (۱۳۹۶)، «اقامتگاه‌های بوم‌گردشگری فرصتی برای توسعه پایدار مطالعه موردی: ظرفیت‌های بوم‌گردشگری استان آذربایجان شرقی»، مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری، مدیریت شهری و محیط زیست، کرج: موسسه آموزش عالی شهریار
- تیموثی، دالنجی و نیوپان، جیان پی. (۱۳۹۲)، میراث فرهنگی و گردشگری در کشورهای در حال توسعه، ترجمه: فرج اکبرپور و جعفر پاپیری، تهران: انتشارات مهکامه
- جعفری نجف‌آبادی، عاطفه و مهدوی پور، حسین. (۱۳۹۲)، «نقش تکنولوژی‌های بومی در کیفیت فضاها و مسکونی»، فصلنامه مسکن و محیط روستا، سال ۳۲، شماره ۱۴۱: ۵۱-۶۸.
- جمعه پور، محمود. (۱۳۹۳)، «بومی‌سازی در عرصه توسعه روستایی و نقش دانش بومی در فرآیند آن»، دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، سال اول، شماره ۲: ۵۰-۷۹.
- چمنی، ملیحه. (۱۳۸۶)، «سازه‌های بومی در معماری پایدار»، مجموعه مقالات اولین کنفرانس سازه و معماری، کرمان: دانشگاه شهید باهنر.
- حسن‌زاده، علیرضا، بهمن رحیمی، علیرضا برفروشان، ژیلا مشیری، پرویز فیضی، مریم پهلوان شریف و افشین نادری. (۱۴۰۰)، پژوهش‌نامه: ویرایش سوم، تهران: پژوهشکده مردم‌شناسی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
- حسینی نیا، غلامحسین و جعفری، علی. (۱۳۹۵)، «نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار باغستان سنتی قزوین»، مجموعه مقالات همایش ملی دانش و فن‌آوری علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران، تهران: موسسه توسعه محور دانش و فناوری سام ایرانیان.
- حمیدی، هوشنگ. (۱۳۹۳)، «رویکرد بومی‌سازی علم پزشکی در نواحی روستایی»، دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، سال اول، شماره ۲: ۷۹-۱۰۶.
- حیدری، اعظم و اکبری، علی. (۱۳۹۷)، «تأثیر بوم‌گردی خانه‌های روستایی در توسعه اقتصادی روستاها (نمونه موردی روستای هنجن)»، مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران، تهران: دانشگاه صنعتی مراغه با همکاری دانشگاه تبریز.
- خلدی نسب، سید کاظم و فرضیان، فیروزه. (۱۳۹۸)، «نقش و اثرگذاری اکوتوریسم در توسعه پایدار روستاها در چشم‌انداز ۱۴۰۴ با تأکید بر راهکارهای گردشگری روستایی»، مجموعه مقالات سومین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در مهندسی کشاورزی، محیط زیست و

- منابع طبیعی، مشهد: دانشگاه جامع علمی _ کاربردی، سازمان همیاری شهرداری‌ها و مرکز توسعه خلاقیت و نوآوری علم نوین
- راسخی، ساره و قربانی، مهدی. (۱۳۹۵). «بوم‌شناسی فرهنگی در تحصیل دانش بومی و فرهنگ گله‌داری: مطالعه موردی شمال استان فارس، روستای قصر یعقوب»، فصلنامه تخصصی مردم و فرهنگ، سال دوم، شماره ۴: ۱۷-۳۸.
- رحیم نیا، رضا؛ قرائتی، مهران و زمانی فرد، علی. (۱۳۹۴)، «کاربرد نظریه زمینه‌ای در پژوهش‌های مرتبط با دانش بومی حفاظت، رویکردی برای پاسداشت میراث فرهنگی ناملموس»، دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، سال دوم، شماره ۴: ۱۴۵-۱۷۷.
- رستم پیشه، مریم؛ نصیراسلامی، سید محمدرضا و تیز قلم زنوزی، سعید. (۱۳۹۸)، «ارزیابی و تحلیل تطبیقی ساختار کالبدی اقامتگاه‌های بوم‌گردی (مورد مطالعه: اقامتگاه‌های بوم‌گردی تالارخانه بردبار و دیلمای گشت؛ استان گیلان»، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، سال چهارم، شماره ۱۴: ۱۱۱-۱۳۲.
- رضوانی، محمدرضا و عزیزی، ثریا. (۱۳۹۷)، «تأثیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی»، مجموعه مقالات دومین همایش ملی چشم‌انداز توسعه پایدار روستایی ایران، تهران: دانشگاه خوارزمی و انجمن علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی ایران.
- رفیع فر، جلال‌الدین؛ دانش مهر، حسین و احمدشر، رشید. (۱۳۹۱)، «بینش و روش در پژوهش‌های دانش بومی و جایگاه آن در فرآیند توسعه پایدار روستایی»، فصلنامه توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱: ۱۹-۳۸.
- سعیدی گراغانی، حمیدرضا؛ ارزافی، حسین و رزاقی بورخانی، فاطمه. (۱۳۹۵). «بوم‌شناسی فرهنگی؛ تحلیل دانش بومی زنان عشایر ایل سلیمانی در فرآیند توسعه پایدار مراتع»، دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، سال سوم، شماره ۵: ۱۷۳-۱۹۹.
- سعیدی، عباس. (۱۳۷۷)، مبانی جغرافیایی روستایی ایران، تهران: انتشارات سمت
- سقایی، مهدی و مسعودی، محمدباقر. (۱۳۹۳)، اکوتوریسم‌های طبیعی و اکوتوریسم با تأکید بر ایران، تهران: انتشارات مهکامه.
- شاه حسینی، علیرضا. (۱۳۹۷)، «زنجیره لابیات در عشایر استان سمنان»، نمایه پژوهش، سال ۴، شماره ۱۳-۱۴: ۱۵۴-۱۹۸.

بومی سازی به مثابه یک رویکرد موثر بر نیل به...، باصری و همکاران | ۳۴۱

- شفیعی، زاهد و ربانی، راضیه. (۱۳۹۷)، *بوم‌گردی و اقامتگاه‌های دوستدار طبیعت*، تهران: انتشارات مهکامه
- طالبی، محمدعلی؛ یوسفی، جواد و براتی، محمد. (۱۳۹۸)، «بررسی اثرات تعاملات بین فرهنگی ساکنان و گردشگران مورد مطالعه: روستای چنشت در خراسان جنوبی»، *فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان*، سال ۱۴، شماره ۵۳: ۴۹-۷۴.
- عباسی، عالم و رضوانی، محمد. (۱۳۹۶)، «بوم‌گردی روستایی و نقش آن در توسعه پایدار گردشگری مطالعه موردی: شهرستان پاپوه استان کرمانشاه»، *مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری، مدیریت شهری و محیط زیست*، کرج: موسسه آموزش عالی شهریار.
- عربیون، ابوالقاسم. (۱۳۸۵)، «دانش بومی ضرورتی در فرآیند توسعه و ترویج»، *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۹، شماره ۱: ۸۱-۱۳۶.
- فرهادی، مرتضی. (۱۳۸۱)، «دانش‌ها و فناوری‌های سنتی در آینه علم و تجربه صاحب‌نظران»، *نمایه پژوهش*، سال، شماره ۱۳-۱۴: ۱۸۶-۲۱۴.
- فرهادی، مرتضی. (۱۳۹۳)، «مردم‌نگاری دانش‌ها و فن‌آوری‌های سنتی، نان شب مردم‌نگاران ایران»، *دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران*، سال اول، شماره ۲: ۱-۴۸.
- فکوهی، ناصر. (۱۳۸۶)، *تاریخ اندیشه و نظریه انسان‌شناسی*، تهران: نشر نی.
- کاظمی، مهدی. (۱۳۸۶)، *مدیریت گردشگری*، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم.
- کریمی‌کندزی، ساجده. (۱۳۹۹)، «توسعه بوم‌گردی و نقش آن در توسعه جاذبه‌های بوم‌گردی شهرستان آران و بیدگل»، *فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری*، سال هشتم، شماره شانزدهم: ۲۲۳-۲۴۲.
- کریمی، سمیه. (۱۳۹۵)، *مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، کتاب مردم‌شناسی*، تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
- گلپایگانی، مجید. (۱۳۹۸)، *مدیریت آب، انرژی و پسماند در هتل‌ها با رویکرد مسئولیت اجتماعی شرکتی*، تهران: انتشارات وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

۳۴۲ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی | سال چهاردهم | شماره ۵۵ | تابستان ۱۴۰۲

- گلدنر، چارلز. آر و برنت ریچی، جی.آر. (۱۳۹۴)، *شناخت صنعت گردشگری اصول، رویه‌ها و رویکردها*، ترجمه: حمیدرضا ضرغام بروجنی، مرتضی بذرافشان و حمید ایوبی یزدی، تهران: انتشارات مهکامه.
- گلزاری، اعظم و میردامادی، سید مهدی. (۱۳۸۹)، «دانش بومی رویکرد کاربردی در توسعه پایدار»، *فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی*، سال ۳۰، شماره ۸: ۵۲-۲۸.
- لطفی، صدیقه؛ رمضان زاده لسبوتی، مهدی و ابراهیمیان، مهناز. (۱۳۹۶)، «سنجش نگرش مردم نسبت به نقش آموزش در تمایل به کارآفرینی بوم‌گردی (مطالعه موردی: منطقه کویری و بیابانی خور و بیابانک)»، *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه و گردشگری*، سال ششم، شماره ۲۱: ۷۶-۵۴.
- مارکت، کاترین و گشایش فرهاد. (۱۳۸۳)، «بوم‌شناسی فرهنگی»، *فصلنامه مطالعات کاربردی هنر*، سال ۲۴، شماره ۵۹: ۱۹۰-۱۹۸.
- مرادی، منصور. (۱۳۸۹)، «موسیقی درمانی در ترکمن صحرا»، *فصلنامه علوم اجتماعی*، سال ۲۰، شماره ۴۸: ۱۸۷-۲۲۰.
- مسعودی همت‌آبادی، سمیه و مهدوی پور، حسین. (۱۳۸۹)، «مشق معماری روستایی (استفاده از پتانسیل‌های معماری روستایی در طراحی فضای آموزشی)»، *مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین‌المللی سکونتگاه‌های روستایی، مسکن و بافت*، تهران: جهاد دانشگاهی.
- مسعودیه، محمدتقی. (۱۳۷۹)، *موسیقی ترکمنی، آوانویسی و تجزیه و تحلیل*، تهران: انتشارات ماهور.
- معتمدی، غلامرضا. (۱۳۸۵)، «بهره‌گیری از دانش سنتی، رمز توسعه پایدار روستایی»، *فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی*، سال سوم، شماره ۸: ۲۲۱-۲۵۴.
- مور، جری دی. (۱۳۹۱)، *زندگی و اندیشه بزرگان انسان‌شناسی*، ترجمه: هاشم آقا بیگ پوری و جعفر احمدی، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- موسی‌وند، جعفر؛ محمودی، سید مهدی و چراغی رامین؛ (۱۳۹۲)، «توسعه گردشگری روستایی در راستای توسعه پایدار (نمونه مورد مطالعه: روستای سورین شهرستان بانه)»، *فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری*، سال سوم، شماره ۸: ۸۱-۹۷.

بومی سازی به مثابه یک رویکرد موثر بر نیل به...، باصری و همکاران | ۳۴۳

- هاشمی، سید سعید و حبیبی، مرضیه. (۱۳۹۵)، «پهنه‌بندی توان اکوتوریستی منطقه صادق آباد بافق، استان یزد»، فصلنامه گردشگری و توسعه، سال پنجم، شماره ۸: ۶۵-۸۵.
- یوسفی، جلال. (۱۳۹۰)، *دانش بومی با تأکید بر جامعه روستایی ایران*، تهران: انتشارات راه سبحان با همکاری سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور

- Agrawal, A. (1995). *Removing Ropes, Attaching Strings: Institutional Arrangement to Provide water Indigenous Knowledge & Development Monito*, 1(3). online: <https://books.google.com/books?islon=0889368473>
- Barfield, T. (1997). *The Dictionary Of Anthropology*, Oxford: black well
- Benjamin, Walter. (2008). *The work of art in the age of mechanical reproduction*. Trans. J. A. Underwood. London: Penguin.
- Colin Michael Hall and Siamak Seyfi. (2020). *Cultural and Heritage Tourism in the Middle East and North Africa: complexities, Management and Practices*. London and New York: Routledge.
- Fernandes, G P. (2022). *Challenges and new opportunities for tourism in land territories: Echocultural resources and sustainable initiatives*: New York and London: IGI Global.
- Grimble, R.&, M. Laidlaw (2002). "Biodiversity Management & Local Livelihoods: Rio Plus 10", ODI Natural Resource Perspective No. 73. January..
- Hassanzadeh, Alireza. (2022). "Mass Tourism and the host_guest tension during the COVID_19 Pandemic" in Alireza Hassanzadeh and Mostafa Asadzade (eds.). *Culture In The Shadow of The COVID_19 Pandemic*. Tehran: Research Center for Culture, Art and Communication. pp. 275_284.
- Hassanzadeh, Alireza. (2013). *Rituality and Normativity*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Jason L.Stienmetz, Berta Ferre_Rosell and David Massimo (2022). *Information and communication technologies in Tourism 2022*: Proceedings of the Enter 2022 eTourism conference, January 11-14.
- Management Association, Information Resources. (2017). *Medical Tourism: Breakthroughs in research and practice: Breakthroughs and practice*. New York and London: IGI Global.
- Mansper, MC. (1995). *Tourism & Cultural Change in Small -Scale Societies*. Hum. org.
- Richard Kendall Miller, Kelli D. Washington. (2021). *Travel and Tourism Market Research: 2022*. New York and London: Richard K. Miller and Associates.

- Smith, A. E. (2010). *Anthropology Encyclopedia Britanica*, Chicago: Encyclopedia Britanica.
- Steward, J.H. (1997). *Evoloution & Ecology United State*. University Of Illinois Press.
- Sutton, M.Q & E. N. Anderson. (2010). *Introduction to Cultural Ecology*, United Kingdom: Published by Alta Mira Press. Secound Edition. p.399.
- V.A.Verkerk. (2022). "Virtual reality: a simple substitute or new niche in Jason L.Stienmetz, Berta Ferre_Rosell and David Massimo (eds.). *Information and communication technologies in Tourism 2022: Proceedings of the Enter 2022 eTourism conference*, January 11_14.
- Vineland, A and James Manael. (2019). *Ecotourism and community intervention: emerging and oppurtunities* London: ICI Global.
- Winthrop, R. H. (1991). *Dictionary of Concepts in Cultural Anthropology*, United State of America: Green Wood.
- World Intellectual property Organization and World Tourism Organization. (2022). *Boosting Tourism Development through intellectual property development*. Madrid: WPO.
- Zeppel, H. (2008). "Tourism & Aboriginal Australia, *Tourism Management*", Vol 19, No 5, pp 485-488.

استناد به این مقاله: مرادی، منصور؛ سید، محمود؛ باصری، علی و منصور لکورج، محمدهادی. (۱۴۰۲). بومی سازی به مثابه یک رویکرد موثر در نیل به گردشگری پایدار مطالعه کیفی در شرق استان گلستان. فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۴(۵۵)، ۳۰۱-۳۴۴.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.